

NEJYA'AYKYUKË MA MËJ IT MËJ
NAAXWIINY ETS YAKTUKTËK YAK-
TUKWA'AKËTY JA NIJA'AWËN, NAAX
KAJPN TTUKTËK TTUKWA'AKËTY
ETS JYÄÄ'ATËTY JA TËY'AJTËN MA
IT NAAXWIINY WINMA'ANYËN MA
AMÉRICA LATINA Y EL CARIBE

INPI
INSTITUTO NACIONAL
DE LOS PUEBLOS
INDÍGENAS

NEJYA'AYKYUKĒ MA MĚJ IT MĚJ NAAXWIINY ETS YAKTUKTĚK YAKTUKWA'AKĚTY JA NIJA'AWĒN, NAAX KAJPN TTUKTĚK TTUKWA'AKĚTY ETS JYÄÄ'ATĚTY JA TĚY'AJTĒN MA IT NAAXWIINY WINMA'ANYĒN MA AMÉRICA LATINA Y EL CARIBE

Jam ojts yak'ëxaj yakjaay'oyë Escazú (Costa Rica), taxk aamp marzo po'o ko jëmëjt tyuyo'oy 2018.
Awa'ats'ajtën ma yaktukxajë jam ma kyopk Naciones Unidas, Nueva York, i'pxwixtujk aamp septiembre po'o ko jëmëjt tyuyo'oy 2018.

MIXE

Nitu'ukaty mëti'ipë tyuk'ijtëpën ma ya'atë Nejya'aykyukë,

Yakja'amyäjtsp ja Declaración sobre la Aplicación del Principio 10 de la Declaración de Río, mëti'ipë ojts tkajpxmuktën yë mëj kutuunkëty ma América Latina y el Caribe ma ja Conferencia de las Naciones Unidas sobre el Desarrollo Sostenible, jam Río de Janeiro (Brasil) en 2012, ma yakkajpxmpity ja tuunk mëët ja tÿ'ajtën ets jyää'atëty ja nija'awën, yaktuktëk yaktukwa'akëty ets yakkuuytyunëty ja tÿ'ajtën ma it naaxwiiny wyinma'anyën, yak'ijxpatp ko yakpaata'any yakkuuytyuna'any ja tuunk mëët tu'kë'ëyë ja tÿ'ajtën ets yaknikäjpyxy ja mëk'ajtën wä'än ttso'ontä'äky ja ijxën ko'owën mëti'ipë yakëpën tu'uk tuunpäjtñ ets pyutëkëty mëjwiin këjaa,

Yanikajpxëp ja y'ëjx pya'tk wi'ix tso'on-tä'äky 10 ma ja Declaración de Río sobre el Medio Ambiente y el Desarrollo de 1992, ko tpëjktä'äky jëtu'un ta yaa yaknikäjpyxyën: "ja oypyë jot winma'any wi'ix mëpaat yaktuunk'aty ja it naaxwinma'any yëë mëët ko nitu'kë'ëyë ja ja'ay ttuktëk ttukwa'akë-

tëty, ma pyäätÿën. Ma tu'uk mëj it mëj naaxën, nitu'kë'ëyë ja'ay kwanë jyää'atëty mëtëyë ets t'ix tpaatëty ja nija'awën ma it naaxwiiny mëti'ipë mëj kutuunk ënety myëët'ajtëpën, jyap'atëty nentu'un ja nija'awën mëti'ipë y'ëxëëtunäämpÿën ja naax kajpn, nentu'un jää'atëty ja awa'ats'ajtën ets ttuktëk ttukwa'akëty ma tii winaty yaknikäjpyxy yaknimëtyä'äky. Ja Mëjkutuunkëty kwanë tyaktëty ets ttukpa'ënä'ämtëty mëët oy jyot wä'än naax kajpn ttuktëk ttukwa'akë ma ënety ja nija'awën jää'aty ets oy pyënëty t'ixëty tpaatëty. Kwanë jyää'atëty nëë tu'u oy tuknipëjkaakë ets tpanëjx tpatunëty ja tÿ'ajtën ets tukniwits tuknima'kxë, ma yakpaaty ja këpajtën ma tëko'oyën ëxëëktu'unën mëët mëtakpäjtñ jëtu'un ta pyaaty nyitë'kën",

Yakkajpxkëxë'ëky ko yë tëy'ajtën ma nija'awën yakpëkyën ets yaktuktëk yaktukwa'akën nee'ijx neepyaptëtëp ja xim ja yam, jëtu'untsën pyäatyë ets yak'ix yakpaatunëty tu'knax ets tu'kmukyë,

Yakmëpëjkp ko yë tëy'ajtën ma nija'awën yakpëkyën putëjkëp ets myëkpëkkëty ja käjpyxy mëtyä'äky, ja oy juuky'ajtën mëët winkutsë'kën yë it naaxwiiny ets nitu'kë'ëyë ja'ay tyiy'ajtën,

Yaknikäjpxëp ko jëjp'am yakpëjktä'äky ja Declaración Universal de Derechos Humanos ets yakja'amyäjtsp kanaak tuunpäjtn mëti'ipë tuunpën kanaak mëj naax kanaak mëj it ja ja'ay tyiy'ajtën mëti'ipë nikëjxy yakpëjktakpën ko nitu'kë'ëyë mëj kuntuunkëty myëët'ajtëp ets twinkutsë'ëkë-tëty, t'ix'it tkwentë'attëty ets tpaatunëty ja ja'ay tyiy'ajtën ets jyää'atëty ja ëwa'ats'ajtën wä'än nitu'kë'ëyë ja'ayëty jyuuk'attëty wi'ix wyinma'anyëty, ma nentu'un yakpaatyën maa y'aats tyikts, nyiini'kx, ye'eytyë-jk to'oxytyëjk, y'aaw y'ayuuk, myëpëjkën, myä'äyën tyajën ma naax kajpnën ok oy tyiijëty, maa tsoonyën, wyit myëëny, maa ojts myiny jya'ty ok oy ënety wi'ix yak'ixy yakpaaty,

Yaknikajpxëp ko nitu'kë'ëyë y'ëjx pya'tk wi'ix tsoy'ontä'äkyën ja Declaración de la Conferencia de las Naciones Unidas sobre el Medio Humano de 1972 ets ja Declaración de Río sobre el Medio Ambiente y el Desarrollo de 1992,

Yakja'amyäjtsp ja Declaración de la Conferencia de las Naciones Unidas sobre el Medio Humano, el Programa 21, ja Plan para la Ulterior Ejecución del Programa 21, la Declaración de Barbados y el Programa de Acción para el Desarrollo Sostenible de los Pequeños Estados Insulares en Desarrollo, la Declaración de Mauricio y la Estrategia de Mauricio para la Ejecución Ulterior del Programa de Acción para el Desarrollo Sostenible de los Pequeños Estados Insulares en Desarrollo, la Declaración de Johannesburgo sobre el Desarrollo Sostenible, el Plan de Aplicación de las Decisiones de la Cumbre Mundial sobre el Desarrollo Sostenible y las Modalidades de Acción Acelerada para los Pequeños Estados Insulares en Desarrollo (Trayectoria de Samoa),

Yakja'amyäjtsp nentu'un ko, ma ja nokyën mëti'ipë ojts yakja'ayën ma Conferencia de las Naciones Unidas sobre el Desarrollo Sostenible, jam Río de Janeiro (Brasil) en 2012, ja kyajpxkopk "Ja juuky'ajtën mëti'ipë miimpën ntsojkëm", yak'ijxpatp ko ja nikajpx nimëtyakën, ja oy kyutuunk'ajtën ets jyää'aty ja tëy'ajtën, ma mëjwiin këjää naax kajpn ets wiink it wiink naax, nentu'un jëjp'am yakpëjktä'äky ets jyää'atëty juuky'ajtën oypyë ka'ap yak'ëxëëktunëty mëti'ipë miimp këtakpën, nentu'un jyää'atëty wit meeny ma nitu'këyë ttuktëk ttukwa'akëtën, oy'ajtën ma naax kajpn, ix'ijtën kwentë'ajtën it naaxwiiny ets ku-

tëko'oyën ja ëyo'owën ets ja yuu; yaknika-jpxp ko ja ja'ay ttuktëk tuktwa'akëty mëjwiin këjää ets t'ix tpaatëty ja nija'awën ets ja nëë tu'u oy tuknipëjkaakë ets tpanëjix tpatunëty ja tëy'ajtën ets tukniwits tukni-ma'kxë jëjp'am yë'ë wä'an tjää'aty juuky'ajtën oypyë ka'ap yak'ëxëëktunëty mëti'ipë miimp këtakpën, ets wä'an tjakpatuny ma tu'uk tu'uk naax kajpn mëjwiin këjäpaat, jyam'attëty ja nija'awën ma it naaxwiiny, naax kajpn ttuktëk ttukwa'akë ma yakni-käjpypy yaknimëtyä'äkyën ja it naaxwiiny ets wä'an tjää'aty tpatuny ja tëy'ajtën ma it naaxwinma'anyën, ko tyu'uwitsëty,

Yak'ijxpatp ma ojts y'oyën 70/1 ma ja Asamblea General de las Naciones Unidas, ko i'pxmëkoxk y'äny septiembre po'o ma jëmëjt tyuyo'oyën 2015, kyajpxkopk "Transformar nuestro mundo: la Agenda 2030 para el Desarrollo Sostenible", ma ojts yakkajpxkëtä'äkyën ja nejya'akyukë kanaak pëky kanaak nax ja Tuunk pëky mëti'ipë yakpataampën ets jyää'atëty juuky'ajtën oypyë ka'ap yak'ëxëëktunëty mëti'ipë miimp këtakpën ets tiijaty yak'ixaamp yakpataamp mëjwiin këjää ets tëkajtsën, ets yak'ixëty ma ja'ayën, ma ojts kyutukyën ets ja juuky'ajtën oypyë ka'ap yak'ëxëëktunëty mëti'ipë miimp këtakpën tëkëëknax -meeny, naax kajpn ets it naaxwiiny- tu'knax ets kä'pyxy,

Yak'ijxpatp ko jyää'aty kanaak pëky ja aaw ayuuk ja jot ja winma'any ja juuky'ajtën jam América Latina y el Caribe nyaax kyajpn,

Yak'ijxpatp ets yakmëjpëjktakpn ja tuunk pëky mëti'ipë naax kajpn tyuum-pyën ets mëti'ipë kyuuwa'antëp wä'an tjakkuuytyuny yë tëy'ajtën ma ja it ets naaxwinma'anyën, wä'an tjää'aty käjpyxy mëtyä'äky, tëy'ajtën jyää'atëty ja iix nii-ja'awën ets ja oy'ajtën juuky'ajtën mëët winkutsë'kën ja it naaxwiiny,

Yakniija'awëp tiijaty yaktuump ets yak'ijxp yakpatp mëët ja tuumpäjtñ ets iixpäjtñ ma ja tëy'ajtën yakkuuytyunyën ma tu'uk tu'uk mëj it mëj naaxën jyää'aty ja niijawën mëti'ipë nyimëtyä'äkyën ja it naaxwiiny, yaktuktëk yaktukwa'akën, yakniikäjpypy yaknimëtyä'äky ets jyää'ty tëy'ajtën ma ya'atë winma'anyën,

Yakmëpëjpk ko tëkoy'ajtp ets jyää'atëty mëët ja mëk'ajtën ja käjpyxy mëtyä'äky, ja ako'on ayajkën, ja neepyutëkë, ja wi-jën käjën ets ja mëjpëjktakën, nentu'un myëkpëkëty ja tu'unën mëto'owën, mëjwiin këjää it ets ma tu'uk tu'uk naax kajpn, ets yakuuytyunëty ja tëy'ajtën ko ya'atë winma'any yak'ixy yaknijawë,

Neetyuk'ë'ijxëtëp ko tpaatunna'an-të kä'pyxy ja tëy'ajtën ma niija'awën yakpëkyën jëtu'un ta yakajpxmukyën ma ya'atë Neja'aykyukë, nentu'un ko jyää'aty ets yakmëkpëjktä'äky ja tu'unën ets ja tuunmuky,

Ojts nyeejya'aykyutë jëtu'un ta yam yaka-jpxkëxë'ëkyën:

Tëy'ajtën kyajpxwä'kyxy 1

YË'Ë YAK'IXAAMP YAKPATAAMP

Yë'ë yaktunaamp yakpataamp ma ya'atë Neja'aykyukën ko kä'pyxy ets mëtëyë yakuuytyunëty jam América Latina y el Caribe ja tëy'ajtën ko yakmëët'atëty ja ni-ja'awën ma yë it naaxwiiny, ja naax kajpn ttuktëk ttukwa'akëty ma yaknikäjpyxy yaknimëtyä'äkyën yë it naaxwiiny ets jyää'at yakuuytyunëty ja tëy'ajtën, nentu'un myë-jwiin kyëjääjëty ja tuunk ets ja neepyu-tëkë, yakkwentë'atëty tu'uk tu'uk ja'ay tyiy'ajtën, mëti'ipë tyam juuky'ajtëpën ets mëti'ipë jää miin këtaktëpën, jyää'atëty oypyë juuky'ajtën mëet winkutsë'kën ja it naaxwiiny.

Tëy'ajtën kyajpxwä'kyxy 2

KAJPXWATSËN

Ja patu'unën ma ya'atë Neja'aykyukë

a) yë "tëy'ajtën ets jyää'atëty tuk-tëk tukwa'akë" jää yakja'aykyukë ko yakmëët'ajtp ja tëy'ajtën ets yak'ix yakni-jawëty yë it naaxwiiny, ja tëy'ajtën ets yak-tuktëk yaktukwa'akëty ma yakniikäjpyxy yaknimëtyä'äkyën yë it naaxwiiny ets ja tëy'ajtën ma yakpaatunyëny;

b) yë "kutuunk mëti'ipë pattëpën" jää yak-ja'aykyukë, wä'an tkuuytyun wi'ix tniikä-jpyxyën ma tëy'ajtën kyajpxwä'kyxy 5 ets 6 ma ya'atë Neja'aykyukën, tu'kë'ëyë nyiku-tuunk mëti'ipë mëk'ajtën myëët'ajtypyën, ja kutuunk ets tuunk pëky ma yak'ixy yakpaaty ja nija'awën, nentu'un ttuktëk ttukwa'akë kanaak pëky kanaak nax yë kutuunk mëti'ipë mëj kutuunk myëtuumpyën ok mëti'ipë kë'em ojts nyemyä'kxë-tën ok pen yë mëj kutuunk ix'ijtëp, wä'an tjatuntë ja myëk'ajtën mëti'ipë mëj tëy'aj-tën mooyëpën ok wiinkëtypyë tëy'aj-tën, ets ko pyaatëtëty, ja ja'ayëty mëti'ipë ëpëky kë'em winma'any tuuntëpën, pen y'ëxajjëtëp meeny nepyutëkë ok pen pyu-tëjkëtëp naax kajpn, yi'iyë mëti'ipë ënety yaktuunkpatäämpyën ma naax kajpn;

c) yë “nija’awën ma it naaxwiiny” jä’ä yakja’aykyukë tu’këyë nija’awën jaapyety, ijxpäjtn, mëto’owën mëët, pujxnoty ets jaapyety kanaak pëky kanaak nax, meti’ipë nyimëtyäkyypyën it naaxwiiny ets tiijaty yak’ijx yakpatpën, nentu’un mëti’ipë kutsë’ëkën ets tsojk t’ëxëëktunëty yë it naaxwiiny ets yë ja’ay jyuuky’ajtën, nentu’un mëti’ipë nyiikäjpyxypy wi’ix yakkwentë’aty ets yaktukniwits yaktuni-pëjktakë ets oy tyuunkpaatëty;

d) yë “naax kajpn” jä’ä yakja’aykyukë tu’uk ok niimay ja’ay ok mëti’ipë tëë nyeetyu’ukmukëtën ets tnitänëtë may jya’ay kanaak it kanaak naax ets yë mëj kutuunk mëti’ipë ojts tuktëkëtë ya’atë neejyä’aykyukë ijxpattëtëp;

e) yë “ja’ay ok mayjya’ay mëti’ipë yakpattëpën ëmaay” jä’ä yakja’aykyukë ko yë ja’ayëty mëti’ipë yakpattëpën ëmaay mëët jotmay ets tjakuuytyuntëty ja tëy’ajtën mëti’ipë yakkajpxkëxë’kpën ma ya’atë Nejja’aykyukë, wi’ixsowëty ets maatsowëty yakja’aykyukë ma tu’uk tu’uk mëj it mëj naax ets wi’ixëty ja ënä’ämën tmëët’attën.

Tëy’ajtën kyajpxwä’kyxy 3

Y’ËJX PYA’TK WI’IX TSYO’ONTÄ’ÄKY

Nitu’ukaty mëti’ipë tyuk’ijtëpën yë’ë pyaanëjxkan pyaatunantëp ja y’ëjx pya’tk wi’ix tsoy’ontä’äkyën ma tyuunkpaata’anyën ya’atë Nejja’aykyukë:

a) y’ëjx pya’tk wi’ix tsoy’ontä’äky ko tu’knax’ajtëm ets ka’ap pën jëkäm jëxkë’ëm yapëjktä’äky;

b) y’ëjx pya’tk wi’ix tsoy’ontä’äky ko oy, kä’pyxy ets mëtëyë ti yakniikäjpyxy yaknimëtyä’äky;

c) y’ëjx pya’tk wi’ix tsoy’ontä’äky ka’ap y’ix-tëkënëjkyxyën ets winpäjtp wintu’upëjpk yë tuunk;

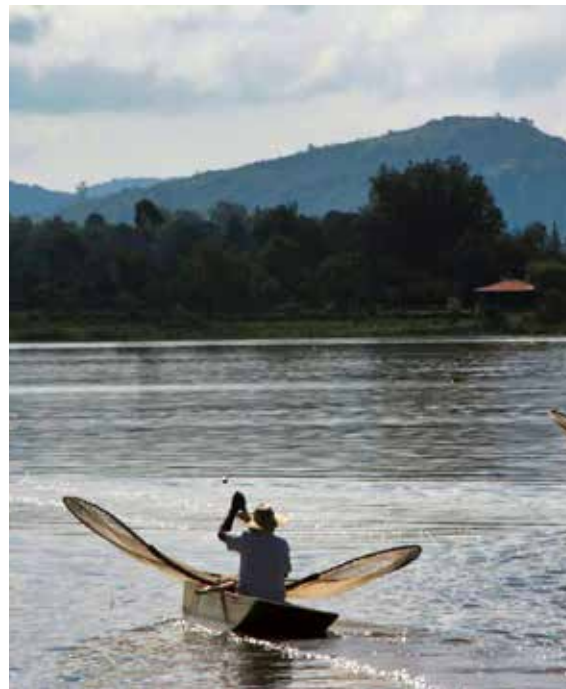
d) y’ëjx pya’tk wi’ix tsoy’ontä’äky mëët amuumtu’ukjot;

e) y’ëjx pya’tk wi’ix tsoy’ontä’äky y’ëtujkypy ja ka’oy’ajtën;

f) y’ëjx pya’tk wi’ix tsoy’ontä’äky oy’ixy oykwentë;

g) y’ëjx pya’tk wi’ix tsoy’ontä’äky ja tu’knax’ajtën mëët ja mëjja’aytyëjk ets ënaktëjk;

h) y’ëjx pya’tk wi’ix tsoy’ontä’äky ets mëjwiin këjää ja nija’awën wyä’kyxy;

i) y'ëjx pya'tk wi'ix tso'ontä'äky ko kē'em enä'amēn tjakutuky tu'uk tu'uk mēj kutuunk wi'ix tjatuunkpata'any ja y'it nyaaxwiiny;

j) y'ëjx pya'tk wi'ix tso'ontä'äky ja tu'knax'ajtēn ja kutuunk'ajtk ma tu'uk tu'uk mēj kutuunk; ets

k) y'ëjx pya'tk wi'ix tso'ontä'äky ko tpuu-tēk tpuuwa'akē ja ja'ay.

Tëy'ajtēn kyajpxwä'kyxy 4

PYATU'UNĒN MĒJWIIN KĒJÄÄ

1. | Nitu'ukaty mēti'ipē tyuk'ijtēpēn pya'ixäämpy pyatunäämpy ja tēy'ajtēn wā'an nitukē'ëy ja'ay jyuuky'attēty oy jotkujk ma it naaxwiinyēn, jētū'un ta oy myēti'ipēty tēy'ajtēn nu'un tu'kē'ëyē naax kajpn yak'ijxpaatyēn ets yakwinkutsē'ēkēn mēti'ipē mēēt nyepyäätyēn ma ya'atē Nejya'aykyukē.

2. | Nitu'ukaty mēti'ipē tyuk'ijtēpēn y'ixäämpy tyunäämpy wā'an ja tēy'ajtēn mēti'ipē yaa yakmējpējktakpēn ma ya'atē Nejya'aykyukē ets yakkuuytyuntēty.

3. | Nitu'ukaty mēti'ipē tyuk'ijtēpēn jyä'äpēkantēp tu'kē'ëyē pa'ijx patu'unēn, ma tēy'ajtēn tnmētyä'äkyēn, tuknimä'kx tuknikäätsē, maatsow wi'ixtsow, jētū'un ta yakkajpxkēxē'ëkyēn, ets yakpa'ix yakpatunēty ya'atē Nejya'aykyukē.

4. | Jä'a ja winma'any yakpējktä'äky ets yakpatunēty oy kä'pyxy mēti'ipē nyikā-jpyxy pyēn ma ya'atē Nejya'aykyukē, Nitū'ukaty mēti'ipē tyuk'ijtēpēn myo'ojäämpy ja naax kajpn ja nija'awēn ets ja tēy'ajtēn mēti'ipē myēēt'ajtēpēn ets ttuk-tēk ttukwa'akētēty ja nija'awēn.

5. | Nitū'ukaty mēti'ipē tyuk'ijtēpēn tjakokpēka'any wā'an tjawinwoy tjawinwitsy ja ja'ayēty -jējp'am ni'ik mēēt ja'ayēty, may jyä'äy ok naax kajpn mēti'ipē ēmaay yakpattēpēn- ets jētū'un tkuuytyuntēty ja tyiy'ajtēn ma ijx nija'awēn.

6. | Nitū'ukaty mēti'ipē tyuk'ijtēpēn pya'ixäämpy pyatunäämpy ets jyam'attēty oy ja tuunk pēky ma ja'ayētyēn, mēti'ipē netyū'ukmujktēpēn ok nekyajpxētēpēn ko tkuuytyuna'antē ja ix'ijtēn ja it naaxwiiny, wā'an t'ijxpaaty tmējpējktä'äky ets tkwentē'aty.

7. | Nitii mēti'ipē yam yakka-jpxkēxē'k pēn ma ya'atē Nejya'aykyukē kyajpx'ētukäämpy ok kyajpxtēkoyäämpy wiinkēty pyē tēy'ajtēn mēti'ipē putējkēpēn ets tēē yakkajpxwē'ēmnē ok wā'an ēnety yakkajpxwēma'any ma mēj kutuunkēn Nitū'ukaty mēti'ipē tyuk'ijtēpēn ok ma wiinkpē Nejya'aykyukē tē ttuktēkēn, nen ka'ap t'ēkajpxtukka'any tu'uk ja mēj kutuunk mēti'ipē nitū'ukaty tyuk'ijtēpēn ets t'ixēty tpaatēy nija'awēn mējwiin kējää ma it naaxwiinyēn, ja tuktēk tukwa'akē mēēt naax kajpn ma yaknimētyä'äkyēn tiijaty yaktunaamp ets ja tēy'ajtēn ma it naaxwinma'anyēn.

8. Ma ënety yakkuuytyunyën ya'atë Nejya'aykyukë, Nitu'ukaty mëti'ipë tyuk'ij-tëpën tyuyo'oya'any ets t'ëxaj tkupëktëty ma yakja'aykyuka'anyën oy'äämy ets yaktukxon yaktukxoonta'akëty mëët winkutsë'kën ja tëy'ajtën ma yaktuktëk yaaktukwa'akën ja nija'awën.

9. Ko ënety yakkuuytyuny ya'atë Nejya'aykyukë, Nitu'ukaty mëti'ipë tyuk'ij-tëpën jä'ä yaktuunkpatäämpy ja wjy pyujxn ets ja aaw ayuuk, jëtu'un ta nija'awën ëwa'ats nentu'un y'ita'any, ets kanaak aaw kanaak ayuuk mëti'ipä yakkajpx yakmët-yakp ma ja mëj it mëj naax, ko jëtu'un tpa-atëty. Ja wiy pyujxn jä'ä tyuunkpata'any mëtëy ets ka'ap t'ëtu'k tjëjpmëkajpxëty ja naax kajpn.

10. Nitu'ukaty mëti'ipë tyuk'ij-tëpën mëpaat ja tuunk tjatuyo'oytyë ma tyajkwa'kxtë ja nija'awën ma ya'atë Nejya'aykyukë wiinktsow ma yaknikäjpyxy yaknimëtyä'äkyën kanaak mëj it mëj naax ko ja winma'any nyepaatëtëty ma ja it naaxwiinyën, jëtu'un ta ja ënä'ämën tjakutukyën tu'uk tu'uk mëtyä'äky.

Tëy'ajtën kyajpxwä'kyxy 5

YAK'IX YAKPAATËTY NIJA'AWËN
MËTI'IPË NYIMËTYÄKYPYËN JA
IT NAAXWIINY

ljxën pattën nija'awën mëti'ipë nyimëtyäkypyën ja it naaxwiiny

1. Nitu'ukaty mëti'ipë tyuk'ij-tëpën kwanë ko tkuuytyunëty ja naax kajpn tyiy'ajtën wä'an t'ijxtë tpëktë ja nija'awën

ma ja it naaxwiiny tnmëtyä'äkyën mëti'ipaty kyë'ë'am'ajtëpën, mëët y'ëjx pya'tk wi'ix tsoy'ontä'äky ets mëjwiin këjää ja nija'awën wyä'kyxy.

2. Ja kuuytyu'unën tëy'ajtën ma nija'awën yakpëkyën ma it naaxwiiny jä'ä y'ëntijjy:

a) yak'ëmtoy ets yak'ëxajë ma ja kutuunkën mëti'ipë pattëpën ets ka'ap timjä'ä mëpaat tyimyanikäjpyxy tyimyanimëtyä'äky tii ko yak'ëmtoy yakpëjktsoy ja nija'awën;

b) nija'awën yakpëk yakpaatëty pen ja kutuunk mëti'ipë yak'ëmtoop yakpëjktsoop jap o ka'ap ja nija'awën tmëëtëty; ets

c) nija'awën yakpëk yakpaatëty ko jää'ajtp tëy'ajtën ets yakkajpxkëxë'ëkëty ko ka'ap mëëtëty ja kutuunk ja nija'awën tyaktë ets tiijaty tsojkëp wä'an tjakuutyun tääpë tëy'ajtën.

3. Nitu'ukaty mēti'ipē tyuk'ijtēpēn t'ixtaja'any wi'ixtsow mēpaat ja'ay ok mayjya'ay mēti'ipē ēmaay yakpattēpēn pojyēn ja nija'awēn tpēktē mēti'ipē nyimētyākypyēn it naaxwiiny, tkajpxkēxē'ēktēty wi'ixtsow'äämpy ja noky yak'ēxaja'any mēti'ipē y'ēmtoopy pyējktsoopyēn ets konēm ja nija'awēn tpēktēty, yak'ix yaktunēty wi'ixēty nitu'ukaty yakpaatē, mēē-tjä'äkyējxm ets jāā'tēty ja tu'knax'ajtēn ko nija'awēn yakpēky ets yaktuktēk yaktukwa'akē.

4. Nitu'ukaty mēti'ipē tyuk'ijtēpēn pya'ixäämpy pyatunäämpy ets ja ja'ay ok mayjya'ay mēti'ipē ēmaay yakpattēpēn, ets nentu'un ayuuk ja'aykyajpn, yaktukmēētmētya'aktēty ets oy tkajpwij tkajpwa'atēty ja y'ēmto'ow pyējktso'owēn ets nentu'un yakmo'otēty ja ētsoowmpijtēn.

Kyayakupēky ets ja nija'awēn t'ijxtēty tpaatēty ma it naaxwiiny

5. Ko ja nija'awēn mēti'ipē ēnety yak'ēmtoopēn ok yi'nē wāānē kya-

yak'ēmooytya'ajēty pēn ēnety y'ēmtoopyēn mēēt jā'äkyējxm ko ka'ap mēpaat tpēky tpaaty jā'ä ko jētu'un nyiikutukē ma mēj tēy'ajtēn, ja kutuunk mēti'ipē pat-tēpēn kwanē nokykyējxm tniijayēty ma tniikajpxa'any tniimētyaka'any tii ko ēnety ka'ap ja nija'awēn yajkmo'oy tēy'ajtkyējxm, ets nentu'un ja nija'awēn tmo'ojēty ko pēn ēnety y'ēmtoopy pyējktsoopy mēpaat tkakupēkēty ets tpaayo'oyēty.

6. Ja ixxēn pattēn ja nija'awēn mēpaat yak'ēkapxtuky jētu'un ta mēj tēy'ajtēn tjakutukyēn. Ko npējktakmēty ma nitu'ukaty mēti'ipē tyuk'ijtēpēn ka'ap tmēētēty ma t'ēkajpxtukyēn mēēt mēj tēy'ajtēn, mēpaat tjatuunkpaaty mēti'ipē yam yakkajpxkēxē'ēkaampēn:

a) ko mējwiin kējāā tkajpxwa'akxēty ja nija'awēn tsojk t'ēxēēktun tka'oytyunēty ja juuky'ajtēn, ja nee'ix'ijt neekwentē'ajtēn ets ja ja'ayēty;

b) ko mējwiin kējāā tkajpxwa'akxēty ja nija'awēn tsojk t'ēxēēktun tka'oytyunēty mējwiin kējāā ja oy'ajtēn, akujk'ajt jotkujk'ajtēn ok ja nee'ix'it neekwentē'ajtēn;

c) ko mējwiin kējāā tkajpxwa'akxēty ja nija'awēn tsojk t'ēxēēktun tka'oytyunēty ja it naaxwiiny, nentu'un aay ujts, yujk joon mēti'ipē jāā kutēkoonyēpēn; ok

d) ko mējwiin kējāā tkajpxwa'akxēty ja nija'awēn tsojk tjatso'onta'akēty ēxēēkpē etst'ēxēēktun tka'oytyunēty ja tēy'ajtēn, ok ja payo'oyēn, pa'ijx patu'unēn ja tēko'oyēn.

7. Ma ja tēy'ajtēn mēti'ipē y'ēkajpx-tujkypyēn ja nija'awēn jā'ā yak'ixaamp yakkwentēpēkaamp ko nitu'ukaty mēti'ipē tyuk'ijtēpēn wi'ixaty ja ēnā'āmēn tmēēt'at-tēn ma yē ja'ay tyiy'ajtēn. Nitu'ukaty mēti'ipē tyuk'ijtēpēn jyotmo'ojäämpy wā'ān ja tēy'ajtēn mēti'ipē y'ēkajpxtujkypyēn tjää'aty kanaak pēky kanaak nax ets yak'ix yakpaatēty ja nija'awēn.

8. Ja winma'any kajpxpājtēn ko ka'ap ja nija'awēn ēnety yakyäk jap yakkajpxwa'at-sa'any ma tēy'ajtēn ets yakkajpxtēwa'any oy ets kā'pyxy ma jyap'atta'anyēn tii tsoy-jkypy ja naax kajpn, ets nentu'un tu'kjējp jē'ey yakja'akyuka'any. Ya'atē tuunk jam kyaja'any ma kutuunk mēti'ipē pattēpēn.

9. Ko yak'ijxmatsēty mēti'ipē naax kajpn pattēpēn, ja kutuunk jā'ā tyukniiwitsē-jäämpy ja nija'awēn ets maatsow wi'ixtsow tpuutēkēja'anyēn ko naax kajpn tniijawēty, ja y'ejx pya'tk mētēyēpē, mēti'ipē tsoj-kēpēn ets tukniiwits tukniikäätsē.

10. Ko ja nija'awēn yapaaty ma tu'uk nokyēn ka'ap tmēpaaty tu'ukē'ēyē jētu'un ta tnikājpyxyēn ma myētētujk nipättēn ma ya'atē tēy'ajtēn kyajpxwā'kyxyēn, ja nija'awēn pen ka'ap tmēpaaty kwanē yakmoja'any pēn y'ēmētoopyēn.

Tiijaty mēpaat jam'ajtp ko yakkē'ēyakēty ja nija'awēn ma it naaxwiiny

11. Ja kutuunkēty mēti'ipē pattēpēn pya'ixan pyatunantēp ko ja nija'awēn ma it naaxwiiny yakē'ēyakēty wi'ix pyäaty nyitēkēn pēn ēnety y'ēmtoopyēn pen jap

yakpaaty. Pen ka'ap tii nija'awēn ma it naaxwiiny jētu'un ta pyäaty nyitēkēn, jā'ā yakkēmoja'any wi'ix ēnety jappēn.

12. Ja kutuunkēty mēti'ipē pattēpēn kwanē t'ētsoowmpitta'antē pēn y'ēmtoopy pyējktsoopyēn ja nija'awēn ma it naaxwiiny tsojk'am, ka'ap mēpaat tni-naxy 30 xēew ko tuunk y'ity ma ēnety tē t'ēmtoyēn, o wāān tsojk pēn jētu'un ēnety tjakutuktē ma yē tēy'ajtēn mēti'ipē kē'ēm myēēt'ajtēpēn.

13. Ko jyam'attēty oy tyiijēty ets jētu'un ta tēy'ajtēn tkajpxkēxē'ēkyēn, ja kutuunk mēti'ipē pattēpēn tpējktsoy xēew po'o yakjākkēty ets t'ētsoowmpittēty ja ēmt'ow pējktso'owēn, kwanē ttuk'ēwaanēty nokykyējxm pēn ēnety ja nija'awēn y'ēmtoopyēn ma tnikajpx tnimētya'akētyēn tii ko jyky jētu'un ta tnimētyä'äkyēn ma myēmamājtsk nipättēn ma ya'atē tēy'ajtēn kyajpxwā'kyxyēn. Ya'atē jājkēn ka'ap mēpaat tni-naxy majkxēew ma tuunk pēky tjatuyo'oytyēn.

14. | Ko ja kutuunk mēti'ipē pattēpēn ka'ap y'ētsoompitēty jētū'un ta tnikājpxyēn ma myēmamājtsk ets myēmajktēkēē nipattēn ma ya'atē tēy'ajtēn kya-jpxwā'kyxyēn, yē'ē yakpatunāāmp jētū'un ta jap tnikājpyxy ma myēmajtsknipattēn ma ya'atē tēy'ajtēn kyajpxwā'kyxyēn 8.

15. | Ko ja kutuunk mēti'ipē pattēpēn t'ēxajē tu'uk ja ēmto'ow pējktso'owēn ets ka'ap ja nija'awēn tmēēt'aty, yē'ē tsojk'am tyuk'ēwaanējāāmpy pēn ēnety ēmtoowētēpēn, ma nentu'un, pen yakkupējktēp, ja kutuunk jap tmēēt'atēty ja nija'awē. Ja ēmto'ow pējktso'owēn jā'ā yaktuknikāxaampy ja kutuunk mēti'ipē myēēt'ajtypyēn ja nija'awēn, ets pēn y'ēmtoopyēn kwanē yaktuk'ēwaanēja'any.

16. | Ko ja nija'awēn mēti'ipē yak'ēmtoop yakpējktsoopēn ka'ap nipēn tmēēt'aty o ka'anēn yakja'ay yakpaaty, yaktukmēmētya'akaamp nēēwity tu'uwity ya'atē jotmay pēn ēnety y'ēmtoopyēn ja nija'awēn jētū'un ta tnikājpyxy tnmētyā'ākyēn ma myēmamājtsk ets myēmajktēkēēk nipāt ma ya'atē tēy'ajtēn kyajpxwā'kyxy.

17. | Ja nija'awēn ma it naaxwiiny ka'ap ējuuytyuky yakkē'ēyaka'any, xēmē ko ka'ap tjanikojtu'utēty ok tkājxwā'kxtēty. Ja tsyow ko nyikojtu'uty ets yakkājxwā'kyxy jā'ā wyiin yak'ixaamp jēnu'un ja kutuunk mēti'ipē pattētēpēn tpējktā'aktē. Ya'atē tsyow kwanē naja'ayē ets mētēyē y'itta'any ets wyiin yaktuk'ēwaanēja'any, ets pen mēti'ipē jyuyaampyēn ja ja'ay ēmaay ēyow yakpaaty kwanē nentu'un yak'ixa'any pen

ka'ap ninu'un mēpaat tkujuy ets jētū'unyē yakmo'ojēty.

Nēē tu'u wi'ix yakpa'ixa'anyēn kē'ēmwinma'any

18. | Nitū'ukaty mēti'ipē tyuk'ijtēpēn pyējta'akāāmpy tu'uk ok kanaak kutuunk ka'ap pēn tpuutēkēty ets kē'ēm tuuknii-pējktāakēty wi'ix tyuna'any, mēētjā'ākyējxm ko jyā'atēty ets yak'ixēty oy ja tuunk ma tyaktēty ja nija'awēn ma it naaxwiiny, tpaā'ix tpaamētowēty ja ēnā'am kutujkēn, nentu'un t'ijx'ittēty, tpaā'ix tpaatunēty ets jyā'atēty ja tēy'ajtēn ma yak'ix yakpaatēty ja nija'awēn. Nitū'ukaty mēti'ipē tyuk'ijtēpēn mēpaat tmo'oy, wi'ix pyāātyē, ja myēk'ajtēn ets ja tjakutukēty ja tēko'oyēn jētū'un ta pyāāty nyitēkētyēn.

Tëy'ajtën kyajpxwä'kyxy 6

JYAM'ATTËTY ETS YAKKÄ-JXWA'KXËTY JA NIJA'AWËN MA IT NAAXWIINY

1. Nitu'ukaty mëti'ipë tyuk'ijtëpën pya'ixäämpy pyatunäämpy, mapaat myë-tä'äky, ko tu'uk tu'uk kutuunk mëti'ipë pattëpën tyakëxë'ëktëty, tjaamyu'k tpë-jkmuktëty, tpëjka'aktëty ma mëpaat naax kajpn t'ixy tpaaty ets tyajkwa'kx tpë-jkwa'kxtëty ja nija'awën ma it naaxwiiny jëjp'ampë mëti'ipë yaktunantëpën tukni-wits tuknikäätsë, tuunkjëjp'ixy, mapyää-tyën, winjää wintsojk, ets ja'aykyujkën, ets wä'an xëmë tjaay'oy tjaaykya'pxtë ya'atë nija'awën, wä'an tpëjkwa'kxtë ja nija'awën ma it naaxwiinyën ets ja xim ja yam yakpa-atëty. Nitu'ukaty mëti'ipë tyuk'ijtëpën kwanë mëk'ajtën tmoja'any wä'an nëëwity tu'uwity ttuntë tu'uk tu'uk kutuunk ma mëj naax mëj kajpnën.

2. Yë kutuunkëty mëti'ipë pattëpën yakantëp, mapaat myëta'aktë, ja ijx ni-ija'awën mëti'ipë nyimëtyäkypyën ja it naaxwiiny ko wä'an ttuunpity, yakpayo'oy ets jyää'atëty wi'ix mëpaat yakpaa'ixy yakpaatunyën kanaaknax, wä'an twä'kyxy ets ka'ap yakjëjpmëkajpxëty yë tyuunk jë-tu'un ta nyiikutukën ma mëj kutuunkën.

3. Nitu'ukaty mëti'ipë tyuk'ijtëpën ja mëj kutuunk myëët'atantëp tu'uk ok ka-

naak pëky wi'ixtsow tjakwa'kxa'antë ja nii-ja'awën mëti'ipë nyimëtyäkypyën kä'pyxy ja it naaxwiiny, ma ttukmëpëka'antën:

a) ja noky ijxpäjtn ma yakpaatyën ja aaw ayuuk ets ja neeyjyä'äykyukë ma mëj it mëj naaxwiiny, nentu'un ja tëy'ajtën, ënä'am ijxpäjtn ets ja kajpxkëxë'kën ma tëy'jtën yakpatuna'anyën ma ja it naaxwi-iny;

b) ja nikäjpyxy nimëtyä'äky wi'ix yak'ix yakpaaty ja it naaxwiiny

c) jaapyety nokykyijxy tu'uk nyikutuunk niinu'un tmëët'attë ja kutujkën ets ja mëk'ajtën ma it naaxwiiny winma'anyën ets, pen mëpaat, tu'ukaty tmëët'attëty më-ti'ipë wyintännëp;

d) jaapyety nokykyijxy maajaty it naax më-ti'ipë yak'ëxëëktunyën, tii ëxëëktuump;

e) niija'awën wi'ixaty ja it naaxwiiny tyuunkpaaty ets wi'ix yak'ix'ity yakkwen-të'aty ets wi'ixaty yak'ëwataty;

f) nikäjpyxy nimëtyä'äky, pa'ijx payo'oyën ets nyikäjpyxy nyimëtyä'äky mëjwiin këjää, nyituunpäjtn ok pujxnwinma'anykyëjxm ma it naaxwiiny mëti'ipë mëj ixpëjktakn pya'ijx pyayo'oytyëpën, wä'an mëj kutuunk jyä'ajtypyën ok kë'em jä'a ajuuytyukpyë, kunaax ok mëti'ipë wiinktsow yakpatpën;

g) wiinketypyë pa'ijx patu'unën mēti'ipē nentu'un nyikajpx nyimētyaktēpēn ko tyēkaty ets wyintēkoy ja xēew po'o wā'an ja jot winma'any tyu'u'ukyē ets myēkpeky mēj wiin kējāā ma ya'atē tuunkēn;

h) nija'awēn wi'ix ja tuunk pēky tyuyo'oy ma yaknijawēn wi'ix it naax yakpaaty ets wiinketypyë tuunpajtn mēti'ipē tyukni-witsēpēn, ko pyaatētēty, ko t'ē'ix tjaku-tukēty mēēt ja nyikutuunk;

i) nikājpyxy nimētyā'äky jēnu'un ja pu'uxm, mēti'ipējaty ets, ko pyaatētēty tnikajpxēty tääts tkajpxkēxē'ēkēty wijtswā'kyxy pē-jkwā'kyxy, maa it yakpaaty ets tii jēmējt; ets

j) nija'awēn wi'ixtsoy kytuky ets yaktuk-nipēky ja kumēto'ow kukēpājtn ma ja it naaxwiiny winma'anyēn.

Nitu'ukaty mēti'ipē tyuk'ijtēpēn kwanē ko tkuuytyunēty ets oy tuknima'kxētēty ja nija'awēn ma yē it naaxwiinyēn kanaak pēky kanaak nax, wā'an t'ijxtē tkajpxtē tu'uk tu'uk ja'ay ets jyāā'attēty wi'ix ja nija'awēn myējē kyējāājē pujxnoty ets majaty it naax yakpaatyēn, wi'ix ēnety pyaaty tyukka'ayē.

4. | Nitu'ukaty mēti'ipē tyuk'ijtēpēn tkuuytyunēty ets jyāā'atēty jaapyety mä'kyxy wi'ixaty yak'ēxēētunyēn ja poj, nēē, naax, naaxjoty, ets ma oytyiijēty ēpējk ētu'unēn mēti'ipē pattēpē tjanikutukēty, mēti'ipē winjāā wintsojk yajkjaay'oyēty ets xēmē myējēty kyējāājēty ja nija'awēn.

5. | Nitu'ukaty mēti'ipē tyuk'ijtēpēn pya'ixāāmpy pyatunāāmpy, ko muum tii kyēxē'ēkēty mēti'ipē naax kajpn y'ēxēētunāāmpyēn ok yē it naaxwiiny, ko ja kutuuny mēti'ipē pattēpēn tnikajpxa'any tnimētyaka'any ja nija'awēn pojyēn xiit-sow yaatsow ma pe'tymy ja'ay niija'awēn tpēkētyēn ets naax kajpn t'ixēty tiijaty mēpaat tyuumpy ets ka'ap y'ēxēēktunēty ok yinē wāānē. Nitu'ukaty mēti'ipē tyuk'ijtēpēn kwanē winma'any t'ixta'ajēty ets tpatunēty wi'ix mēpaat tsojk'am tni-ijawētē ets t'ētuktēty ma tpējktaka'antē tu'kē'ēyē tuunpajtn ets jētu'un tyunēty jyatēty.

6. | Mēētjä'äkyējxm ko ja'ay ets naax kajpn pojyēn ja nija'awēn tpēktēty mēti'ipē ēxēētunanētēpēn, nitu'ukaty mēti'ipē tyuk'ijtēpēn jāā'ataamp, ko pyaatētēty, ko yē kutuunk mēti'ipē tuka'ajēpēn t'ēēwa'kx tkajpxwa'kxēty ja nija'awēn ma it naaxwiiny kanaak aaw kanaak ayuuk mēti'ipē ja'ay kyajpxtēpēn ma mēj it mēj naaxēn, ets tjak'oyētēty nokyējxm kanaak pēky kanaak nax wi'ix mēpaat ja'ay tja'aykyukē.

7. Nitu'ukaty mēti'ipē tyuk'ijtēpēn tpējktaka'any ja jyot myējaaw ets tkä-jxwa'kxa'any winjää wintsojk, ka'ap mēkoxk jēmējt nyaxēty, tu'uk noky ma tnikājpx tnmētyä'äkētyēn wi'ix ya'ixy yapaaty ja y'it nyaaxwiiny, ma myina'anyēn mēti'ipē yaa yakajpxkēxē'kpēn:

a) nija'awēn wi'ix yakpaaty ja it naaxwiiny ets tu'kē'ēyē aay ujts, ma nentu'un tnmētyä'äkēty mētsyo'owēnkyējxm, pen jētu'un ttsoky ets pyaaty nyitēkēty;

b) tuunk pēky mējwiin kējää ma yakpatunēty ja ēnā'āmēn tēy'ajtēn ma yak'ijx'ity yakkwentē'aty ja it naaxwiiny;

c) tiijaty yak'ijxp yakpatp ma yapatunyēn ja tēy'ajtēn ma yaktuktēk yaktukwa'akē ja nija'awēn; ets

d) tuunmujk kajpxmujkēn mēēt naax kajpn, kutuunk ets mēti'ipē ēpēky kē'ēm meeny kē'ēm winma'any tuuntēpēn

Ja noky ma tnikājpx tnmētyä'äkētyēn wi'ix ya'ixy yapaaty ja y'it nyaaxwiiny jā'ä yakja'any wi'ix mēpaat tsojk yakja'aykyukē tii nyikājpyxypy nyimētyäkyypy ets wi'ixtsow pojyēn tpaatē yē ja'ayēty, kanaak pēky kanaak nax ets yakkājxwa'kxēty xiitsow yaatsow wi'ix mēpaat tpaaty tu'uk tu'uk naax kajpn. Nitu'ukaty mēti'ipē tyuk'ijtēpēn mēpaat twoowtsoy twijtsoy ja naax kajpn wā'än ttukkajpx ttukmētyaakētē ya'atē noky.

8. Nitu'ukaty mēti'ipē tyuk'ijtēpēn jyotmojäämpy ets tpa'ix tpatunēty wiinkētypyē wi'ix ēnety ja tuunk pēky tjatuyo'oytyē wā'än t'ixtē tiijaty tyuunpājtn'ajtēp ets ja iixpājtn mēti'ipē ēnety tē yakkājpyxy'atyēn, mēēt jā'äkyējxm ja ni-

ija'awēn yakpēkēty pen mētēy ets yaktuuntēp tiijaty ēnety tē tnikajpxtē ma ja tuunpājnēn ma tu'uk ja mēj it mēj naax ets ja kyuytyu'unēn mēti'ipē ēnety tē tkupēktēn mēēt nyaax kyajpn ets mējwiin kējää. Ja pa'ijx patu'unēn kwanē jyam'atta'antē kanaak ja'ayēty mēti'ipē tyuktējk tyukwa'kētēpēn.

9. Nitu'ukaty mēti'ipē tyuk'ijtēpēn pyatunäämpy ets jyää'attēty ja tuktēk tukwa'akē ma ja nija'awēn ma it naaxwiiny yakpēky yakpaatyēn pen tēē yakyäky yaktukmētooky, ok pen ajuuytyuky yakpaaty ok jam'ajtp ja noky ets ja nejya'aykyukē wā'än wiinkpē tjatuny ja it naaxwiiny oy jyp'aty meeny nepyutēkē, jētu'un ta mēj tēy'ajtēn tjakutukyēn.

10. Nitu'ukaty mēti'ipē tyuk'ijtēpēn yakkokpēkäämpy pēn ēnety y'ēmtoopy pyējktsoopyēn wā'än ja tpēky tpaaty mētētypyē ja nija'awēn, ets kā'pyxypyē ma tnmētyä'äkyēn oy tsuj ja it naaxwiiny, wi'ix mēpaat tyuny ets wi'ix y'ēwinpitta'any ma juuky'ajtēn, t'oytyuny wi'ix winē yak'ixy yakpaatyēn oy juuky'ajtēn mēēt winkutsē'kēn yē it naaxwiiny.

11. | Nitu'ukaty mēti'ipē tyuk'ijtpēn pyēj-takäämpy ets jyaay'oyäämpy winjää wint-sojk wi'ix tmēēt'attēn ja nija'awēn ets wi'ix tukniwits tuknima'kxētēn ma yakpēkyēn nija'awēn ma it naaxwiiny jētu'un ta ēnā'amēn tnikājpyxyēn mēētjä'äkyē-jxm wā'an oy tsuj ets pojyēn ja nija'awēn yakpaaty.

12. | Nitu'ukaty mēti'ipē tyuk'ijtpēn jyā'äpēkäämpy ja patu'unēn mēti'ipē tsojkēpēn, mēēt tēy'ajtēn ets wi'ix jap tnmētyä'äkyēn ja tu'unēn, nentu'un wiinkētypyē, wā'an tjabatuny ja tuktēk tukwa'akē ma ja nija'awēn ma it naaxwiiny mēti'ipē jap myēt'ajtēpēn ja'ayēty kē'em winma'any kē'em meeny tuuntēpēn, yēē mēti'ipē nyimētyäkypyēn tii tyuuntēpēn ets tiiaty nējkx tyunyē jyätyē ma ja'ay jyuuky'ajtēn ets ma it naaxwiinyēn.

13. | Nitu'ukaty mēti'ipē tyuk'ijtpēn pyutēkējäämpy, mapaat myētä'äkyēn, wā'an ja noky ma tnikajpx tnmētya'aktēn tma-jts'ittēn ja tyuunkēty mēti'ipē mēj ku-tuunk myētuumpyēn ets mēti'ipē kē'em wit kē'em meeny tuunpēn mējjētypyē, wā'an tkajpxkēxē'ēktē wi'ixtsow naax kajpn tmēētuntē ets ja it naaxwiiny.

Tēy'ajtēn kyajpxwä'kyxy 7

NAAX KAJPN TTUKTĒK TTUKWA'AKĒ KO YAKNIIKÄ- JPYXY YAKNIMĒTYÄ'ÄKY ETS NYIIKUTUKĒ TUUNK MA IT NAAXWIINY WYINMA'ANYĒN

1. | Nitu'ukaty mēti'ipē tyuk'ijtpēn kwanē tkuuytyuna'any ja tēy'ajtēn wā'an may jyā'äy ets ja naax kajpn ttuktēk ttukwa'akē, ko jyētu'un'atēty, jä'ä nyetyuk-nipēkyē ets tkuuytyunēty wā'an t'ēwa'ats ets tu'kē'ēyē jaa'ay ttuktēk ttukwa'akē ma yaknikājpyxy yaknimētyä'äkyēn it naaxwiiny, wi'ix ja ēnā'amēn kē'em jä'ä ets mēti'ipē wiinktsow tuumpēn tnikājpyxy.

2. | Nitu'ukaty mēti'ipē tyuk'ijtpēn y'ixäämpy ets tyunētēty jyattētēty kanaak pēky kanaak nax wi'ix mēpaat may jya'ay naax kajpn ttuktēk ttukwa'akē ko yaknikājpyxy yaknimētyä'äky ja tuunk, yakpa'ixy, yakni'ixē ok yakjaay'oyē yinaty wāanaty ja tuunk pēky, nentu'un ma wiinkētypyēn kajpyxy mētyä'äky ma yak'ē'ix yakkupēkyēn it naaxwinma'any pen mējwiin kējää y'oy'atta'any ma ye it naaxwiinyēn, yaktukmēpēkē nentu'un ko ēnety t'ēxēektuny ya juuky'ajtēn.

3. | Nitu'ukaty mēti'ipē tyuk'ijtpēn pyatunäämpy wā'a may jyā'äy naax kajpn ttuktēk ttukwa'akē ma yaknikājpyxy yaknimētyä'äkyēn ja tuunk, yakpa'ixy, yakni'ixē ok yakjaay'oyē yinaty wāanaty ja tuunk pēky mēti'ipē yaknikajpxpēn ma

myëmäjtsk nipät ma ya'atë tÿ'ajtën kya-jpxwä'kyxy, ma it naaxwiinyën mÿti'ipë mÿpaat naax kajpn nyija'awëep, jÿtu'un ta ko yaktukniwits yaktuknikäätsë it naax ets ko y'oyë tu'unën pÿjkën, winma'any tuknima'kx tuknipÿjkaakë, wi'ixtsow yakpatuna'anyën, ënä'am patu'unën, mÿti'ipë mÿpaat yaktuk'oy'ajtpën ma it naaxwiiny.

4. Nitu'ukaty mÿti'ipë tyuk'ijtpën jyä'äpëkäämpy ja patu'unën wä'an tkokpÿky ets yë may jyä'äy naax kajpn ttuktëk ttukwa'akÿty ko tso'o'ontä'äky ma mÿ'ëka'any yaknikäjpyxy yaknimÿtyä'äky, wä'an ja ja'ay y'aaw y'ayuuk yak'ijxpaaty ets wä'an tputëkë ya'atë tuunk pÿky. Jÿtu'un ta yaa yakja'aykyukën, Nitu'ukaty mÿti'ipë tyuk'ijtpën myo'ojäämpy ja may jyä'äy naax kajpn, kä'pyxy, ma pyäatyën ets wi'ix mÿpaat tja'aykyukëtën, ja nija'awën mÿti'ipë kyuuutyunÿpën ja tÿ'ajtën ets ttuktëk ttukwa'akÿty ma yaknikäjpyxy yaknimÿtyä'äkyën.

5. Ja nëë tu'u wi'ix ja may jyä'äy naax kajpn ttuktëk ttukwa'akÿtyën jä'a pyama-yäämp xëew po'o mÿtÿyë ets jam'attÿty wä'an ttuk'ëwäänë may jyä'äy naax kajpn ets wä'a ttuktëk ttukwa'akë jÿtu'un ta pyäatyën.

6. Ja may jyä'äy naax kajpn jä'a yaktukmëmÿtyaka'any kä'pyxy, ma pyäatyën ets wi'ix mÿpaat tja'aykyukëtën, wi'ixtsow ënety tÿ tjakokpÿktën, ma nentu'un tpÿ-jktaka'antën nokyëjxm, pujxnoty ok käjpyxy mÿtyä'äky, jÿtu'un ta xëmë nija'awën yakpÿkyën, npÿjktakmÿty ma:

a) wi'ix yakja'aykyukë ja nija'awën mÿti'ipë ënety tÿ yaknikäjpyxy tÿ yaknimÿtyä'äkyën ma it naaxwiinyën, ets, ko pyaatÿtÿty, mÿët aaw ayuuk wi'ix mÿpaat yakwinmÿtoyën;

b) ja kutuunk mÿti'ipë pattÿpën tjatuy'ooy ma yaknikäjpyxy yaknimÿtyä'äkyën ets wiinkÿtypë kutuunkÿty mÿti'ipë tyuk-tÿjkÿtÿpën;

c) Ja nëë tu'u wi'ix ënety tÿ yak'ëixën wä'an may jyä'äy naax kajp ttuktëk ttukwa'akë, ma jyap'attÿtyën jÿna'a tso'o'ontä'äky ets jÿna'a kyixy, kanaak pÿky kanaak naax wi'ix ënety tÿ yak'ëixën ets mÿpaat may jyä'äy naax kajpn ttuktëk ttukwa'akë, ets, ko pyäätÿtÿty, ja naax kajp ets ja xëew po'o jÿna'a ënety yaktë'ëwë ok nimÿtya'kën tyuna'anyë; ets

d) ja kutuunkÿty mÿti'ipë naax kajpn nyitÿnääpyën ets ttuktëk ttukwa'akÿtë ko ënety yak'ëmÿtowa'antë nija'awën wi'ix tÿ yaknikäjpyxy tÿ yaknimÿtyä'äky ja it naaxwiiny, ets ja nëë tu'u wi'ix mÿpaat ja nija'awën yak'ëmtoy yakpÿjktsoy.

7. Ja may jyä'äy naax kajpn ja tyiy'ajtën ets ttuktëk ttukwa'akÿtÿty ja tuunk oÿky ma yaknikäjpyxy yaknimÿtyä'äkyën

ja it naaxwiiny, jap'ataamp ja ewa'ats'ajtën ets tkajpxkëxë'ëktëty tiijaty ënety jap y'ijxtëp pyattëp, jëtu'un ta ja käjpyxy mëtyä'äky tyuyo'oyën. Ka'anëm ënety yakwi-jts'oyë tii ënety të yaknikäjpyxy të yaknimëtyä'äkyën, ja kutuunk mëti'ipë naax kajpn nyitënääpyën ets pattëpën kwentëpëkäämpy tii ënety yak'ijxp yakpatp pënaty të ttuktëk të ttukwa'akëtën.

8. Nitu'ukaty mëti'ipë tyuk'ijtëpën kyuytyunäämpy jä'a koo, ko ënety yak'ëxaj yakkupëky mëti'ipë kokpëjkipën, ja may jyä'äy naax kajpn oy mëtëy yaktukmëmëtyakantëp kä'pyxy mëët y'ëjx pya'tk, nentu'un wi'ix ënety të yakkwentëpëkyën ja y'aaw y'ayuukëty. Ja käjpyxy mëtyä'äky mëti'ipë kokpëjkipën mëpaat oy pyënëty t'ixy tpaaty.

9. Ko yakkäxwä'kyxy tiijaty ënety të kyokpëkyën mëti'ipë nikëxëkaampën ma it naaxwiinyën ets ma wiinkëtypyë käjpyxy mëtyä'äky kyokpëkyën ja it naaxwiiny ma may jyä'äy naax kajpn ttuktëk ttukwa'akën jä'a yakkajpxwakxa'any mëtëyë, ma nyëjka'anyën nokyëjxm, pujxnoty ok käjpyxy mëtyä'äky, jëtu'un ta xëmë nija'awën yakpëkyën, oy ets tsojk. Ja nija'awën mëti'ipë yakkäxwa'kxpën myënëjxäämpy nentu'un ja nëë tu'u mëti'ipë ënety të yak'ixyën ets ja may jyä'äy naax kajpn mëpaat ja tuunk pëky ets ja tëy'ajtën mëtëyë tjatuunkpaatëty.

10. Nitu'ukaty mëti'ipë tyuk'ijtëpën tpëjktaka'any aaw ayuuk mëtëyëpë wä'an ja

may jyä'äy naax kajpn ma tnikajpx tnmëtya'aktën ets tii winë kyokpëky ma it naax winma'anyën tpaatëty jëtu'un ta ja naax kajpn, ja wit meeny, ma'ayën tajën, ja it naax ets pen ye'eytyëjk to'oxytyëjk ja may jyä'äy.

11. Ko ja may jyä'äy naax kajpn mëti'ipë ënety ëxëëktuunëpën nimay tkajpxtë ëpëky ets wiinkëtypyë aaw ayuuk mëti'ipë akats kyajpxtëpën, ja kutuunk mëti'ipë nyitënääpyën naax kajpn kyuytyunäämpy wä'an tja'aykyukëtë ets ttuktëk ttukwa'akëtë.

12. Nitu'ukaty mëti'ipë tyuk'ijtëpën pyatunäämpy, jëtu'un ta pyäatyën ets wi'ix ënety ja tëy'ajtën ma mëj it mëj naaxën, wä'an may jyä'äy ttuktëk ttukwa'akëtë ma yaknikäjpyxy yaknimëtyä'äkyën mëjwiin këjää yë it naaxwiiny ok mëti'ipë tuunëpën jajtëpën ma it naaxën, jëtu'un ta kutujkën tnikäjpyxyën ma ënety kajpyxy mëtyä'äky tyuyo'oy. Nentu'un, yakpatunaamp, jëtu'un ta pyäatyën, wä'a may jyä'äy naax kajpn ttuktëk ttukwa'akë ma mëj naax mëj kajpnën ma mëjwiin këjää yaknimëtyaka'anyën ja it naaxwiiny.

13. Nitu'ukaty mëti'ipë tyuk'ijtëpën jyotmojäämpy ets jyam'atëty ewa'ats'ajtën ma mëpaat yaknikäjpyxy yaknimëtyä'äky ja it naaxwinma'any ok wi'ix mëpaat oy yaxon tyuny jääyëmpë, ma nentu'un wiinkëtypyë ja'ay nentu'un ttuktëk ttukwa'akëtëty. Nitu'ukaty mëti'ipë tyuk'ijtëpën pyatunäämpy wä'a tjamëjpejktä'äky ja ni-

ja'awën mēti'ipē yakmēēt'ajtpēn ma naax kajpn, ja kǎjpyxy mētyä'äky ets ko jaxim ja-yam ja winma'any yakpējktä'äky, ko pyää-tyē.

14. | Ja kutuunkēty mēti'ipē naax kajpn nyitēnääpyēn tuunmukkantēp ets t'ijxpa-ta'antē ets tputēka'antē ja'ayēty ets may jyä'äyēty mēti'ipē ēmaay yakpattēpēn wā'ān ttuktēk ttukwa'akētē mēēt win-ma'any, et soy yakxon ma tuunpājtnēn. Jētū'un ta yaa yakja'aykyukēn, yakpama-yaamp wi'ixtsow mēpaat oy ja nēē tu'u, wā'ān tjää'aty ttuktēk ttukwa'akē.

15. | Ma yakkuuytyunyēn ya'atē Nej-ya'aykyukē, Nitū'ukaty mēti'ipē tyuk'ij-tēpēn pyatunäämpy ja winkutsē'kyēn ma ja mēj tēy'ajtēn nyaax kyajpnēn ets tiijaty pattēpēn ttunēty mēti'ipē jyä'äykyujkēpēn ja ayuuk naax ayuuk kajpn.

16. | Ja kutuunk mēti'ipē naax kajpn nyitēnääpyēn tuunmukkaamp ets t'ijx-

pata'any may jyä'äy naax kajpn mēti'ipē ēxēēktuunēpēn ka'oytyuunēpēn tuunk pēky mēti'ipē myētēkoopyēn mējwiin kējää yē it naaxwiiny, ets pyatunäämpy tuunk pēky wā'ān ttuktēk ttukwa'akētē.

17. | Mēti'ipē yakja'aykyujkēpēn ma kǎ-jpyxy mētyä'äky tyuyo'oyēn ets kyokpēky ma it naax winma'anyēn jap tnikǎjpyxy ma myēmājtsk nipätt ma ya'atē tēy'ajtēn kyajpxwä'kyxy, yakkajpxwa'kxaamp oy jē-nayē'ē'ajty ya'atē nija'awēn:

a) ja jaaykyēxē'kēn ja naax wi'ix y'ix'atyēn ets wi'ix yakja'aykyukēn mēti'ipē miimpēn ma ja tuunk pēky yaknikajpxpēn jaaypye-ty;

b) ja jaaykyēxē'kēn wi'ixaty jyata'any kyēpättä'any ja it naax ma ja tuunk pēky tyuyo'oy ets, wi'ix tpaaty, wi'ix nyenyipa-tpäta'anyē;

c) ja jaaykyēxē'kēn tiijaty yaktunaamp wi'ixēty ēnety jyäty kyēpety ja it naaxwiiny;

d) tu'uk jaaymyujkēn ma tnmētyä'äkyēn a), b) ets c) ma ya'atē myēmamokxmājtsk nipättēn mēēt aaw ayuuk ka'ap tsyipēty ets mēpaat yakja'aykyukē;

e) ja jaaykyēxē'kēn ets wi'ixaty ēnety ja nyikutuunk tē tjakutuky ets yaktuknikexy yē kutuunkēty mēti'ipē naax kajpn nyi-tēnääpyēn ma tnmētyä'äkyēn ja tuunk pēky mēti'ipē yaknikajpxpēn;

f) ja jaakyëxë'kën ma pujxn tuunpäjtn tkajpxpaatyën mēti'ipē mēpaat tuunpēn ets ja it naax ëpëky ma ja tuunk pëky tyu-yo'oyä'änyën ets yakpaa'ixa'any, ko ënety jyap'aty ja nija'awën kē'ëjoty; ets

g) ja kanaak pëky ja tuunk mēti'ipē pyaa'ijxy pyayo'opyyēn ma yakpatun-yēn ets tii ënety yakpëjkkp yakpatp ko yakkuuytyuny ja nija'awën wi'ixaty ënety t'ëxëëktuna'any ja it naaxwiiny.

Ja nija'awën mēti'ipē yaknikajpxpēn yaa jä'ä yakpëjktaka'any wä'än may jyä'äy naax kajpn tpëky tpaaty nanenyamo'ojë, jë-tu'un ta jap tnikajpyxyēn ma myëmajkmä-jtsk nipätt ma tēy'ajtēn kyajpxwä'kyxy 5 ma ya'atë Nejya'aykyukēn.

Tēy'ajtēn kyajpxwä'kyxy 8

TTUKTĚK TTUKWA'AKĚ TĚY'AJ-TĚN MA IT NAAXWINMA'ANYĚN

1. Nitu'ukaty mēti'ipē tyuk'ijtpēn y'ixäämpy ets tyunētēty jyattētēty ja tēy'ajtēn jyam'attēty ma it naaxwiiny wyin-ma'anyēn jëtu'un ta pyäaty nyitëkëtyēn ma ja kajpyxy mētyä'äky tyuyo'oyēn.

2. Nitu'ukaty mēti'ipē tyuk'ijtpēn ya-jam'attäämpy, jëtu'un ta mēj tēy'ajtēn tjakutukyēn, wä'än ttuktëk ttukwa'akëtē mēti'ipē tēy'ajtēn pyatuuntēpēn ets t'ëka-jpxtukkëty ets tpanëjkkëty, nyë'p pya'tk jë-tu'un ta nēë tu'u pyäatyēn:

a) oy tyijjety ënety tē kyokpëky, tuunk ok kyaya'ixy ma yaktuktëk yaktukwa'akë ja nija'awën ma it naaxwiiny;

b) oy tyijjety ënety tē kyokpëky, tuunk ok kyaya'ixy mēti'ipē y'ëntijpyēn ma may jyä'äy naax kajpn ttuktëk ttukwa'akë ja kajpyxy mētyä'äky ets kyokpëky ma it naaxwima'anyēn; ets

c) oy tyijjety ënety tē kyokpëky, tuunk ok kyaya'ixy mēti'ipē y'ëxëëktuumpyë ok tso-jk t'ëxëëktunëty mējwiin kējää ja it naaxwiiny ok tmëëtëkoyety ja tēy'ajtēn mēti'ipē kyuuwa'anypyēn ja it naaxwiiny.

3. Ko tyunētēty jyatētēty ja tēy'ajtēn ma yaktuktëk yaktukwa'akë kanaak pëky kanaak nax ma it naaxwinma'anyēn, Nitu'ukaty mēti'ipē tyuk'ijtpēn, wä'ä tkwentëpëky wi'ix ënety jam yakpaatyēn, myëë-ta'täämpy:

a) ëpëky nyikutuunk ma tu'uk mēj naax mēj kajpn mëët mëk'ajtēn ets ttuktëk ttukwa'akëty ja nija'awën mēti'ipē it naaxwiiny nyimëtyä'äkypyēn;

b) nēë tu'u oypyë, mëtëyëpë, ma may jyä'äyēn naax kajpn, oy pyënety t'ixëty, ka'ap pēn tpukajpx tpuwa'akëty ets yak'ëkajpxtükëty tsyow;

c) yakmëjpëjka'takëty mëjwiin këjää ko y'ix'ijtypy kwentë'ajty yë it naaxwiiny, jëtu'un ta tÿ'ajtën t'ëne'emyën;

d) jyam'attëty panëjkk patu'unën ko ts-yokëtëty ets, kanaak pëky kanaak nax tyuunk, wä'an t'ëtuky, tjamoonkëtä'äky, tjakyu'unok tjaknaxymyë ok tkëpättëty ja tëko'oyën ma it naaxwiinyën;

e) panëjkk patu'unën wä'an pojyÿën tjak'ijxmaty jënu'un wyintëkoyä'an ja it naaxwiiny, ko pyaatëtëty ets yakpatunëty, jëtu'un ta nyipëtsëmë ja nepyutëkë wä'an tja'ijxmaty ets ko ënety yak'ijxmaty jëtu'un ta tÿ'ajtën tjanikutukën;

f) kanaak pëky kanaak nax jyää'attëty wi'ix yaktunëtyën ets yakpatunëtyën tiijaty ënety tÿ kyokpëky tÿ'ajtëncyëjxm jëtu'un ta ënety pyäätÿën; ets

g) kanaak pëky kanaak nax jyää'attëty wi'ix tja'oyä'anyën, ta pyäätÿën, jëtu'un ta tpëjktëkatsëtyën ko ënety tÿ tjawintëkoy, tja'ë'oyëty, tniiyakëty ok tkujuyëty meenykyëjxm ja pyoky, wä'an ttukjotkujk'aty, wä'an tkupëky ko ka'ap jatëkok jëtu'un jëkjattanë, wä'an tpuutëkë ja'ay pënety ënety tÿ t'ëxëëktuny ets ja tuunpäjtn meenkyëjxmwinma'any tputëkëty wä'an tkëpety.

4. | Ko pojyÿën yaktuktëk yaktukwa'akëty wä'a ja may jyä'äy naax kajpn tniijawë tÿ'ajtën, Nitu'ukaty mëti'ipë tyuk'ijtëpën pyëjka'takäämpy:

a) panëjkk patu'unën wä'an t'ëyin t'ëwäänë ok tkutëkoy ja ëtujukën ko tyuunkpaaty ja tÿ'ajtën;

b) pujxn ets winma'any wi'ixtsow wa'kxa'anyën ja nija'awën ma tÿ'ajtën yaktuktëk yaktukwa'akën ets yakpatunëty nëëwity tu'uwity;

c) kanaak pëky kanaak nax ma yak-jaaymyuky ets yakkäxwä'kyxy tiijaty kokpëjkk tÿ'ajtëncyëjxm wi'ix ënety pyäätÿën; ets

d) wä'an ttunuy kanaak aaw kanaak ayuuk ets yakkajpxnaxëty tjakniwij tjaknikäjäty yë akats ayuuk ko koo tpaatëty ets tääpë tÿ'ajtën yakpatunëty.

5. | Ko oy yakpatunëty ja tÿ'ajtën ma yaktuktëk yaktukwa'akën kyuuutyu'unën, Nitu'ukaty mëti'ipë tyuk'ijtëpën t'ixa'any tpatuna'any tiijaty yë ja'ay ok may jyä'äy tsojkyky mëti'ipë ëmaay ix'am yakpatëpën ma yakpëjktaka'anyën kanaak pëky kanaak nax ja nepyutëkë, nentu'un ma nija'awën tpëktëtyën wi'ix mëpaat nyekyuwa'anëtën ka'ap y'ëjuuutyukyëty, wi'ix ënety pyäätÿën.

6. Nitu'ukaty mēti'ipē tyuk'ijtepēn y'ixäämpy tyunääpy ets jam'attēty ko ēnety tjakutuky ja tēy'ajtēn ets wi'ixtsow tyuy'oyä'äny ja it naaxwiiny winma'any, nentu'un ja nyimētyä'äky, yakpaatēty jaapyety.

7. Nitu'ukaty mēti'ipē tyuk'ijtepēn pyatunäämpy kanaak pēky kanaak nax winma'any mēti'ipē yak'oyēpēn ja ēmay jotmay ma it naaxwiiny wyinma'anyēn, ma ēnety tyu'uwitsyēn, jētu'un ta ko yak-tukkajpxē, nyekyupēkētē ets wiinkētypyē mēti'ipē y'ētukēpēn ok kyajpx'oyēpēn täapē ēmay jotmay.

Tēy'ajtēn kyajpxwä'kyxy 9

PĒNETY Y'IX'IJTYPY KWEN-
TĒ'AJTY JA'AY TYIY'AJTĒN MA IT
NAAXWIINY WYINMA'ANY

1. Nitu'ukaty mēti'ipē tyuk'ijtepēn y'ixäämpy ets tyunētēty jyattētēty jyam'at-tēty ma ja'ayēty, mēti'ipē tu'ukmukyē tuuntēpēn ko t'ix'it tkwentē'attē ja ja'ay tyi'y'ajtēn ma it naaxwiiny winma'anyēn et soy tsuj ja tyuunk tjatuyo'oytyēty, ka'ap pēn kyajpx'ētsē'ēkētēty, kyajpx'ētukētēty ok ka'ap akujk jotkujk yakpaattēty.

2. Nitu'ukaty mēti'ipē tyuk'ijtepēn pyatunäämpy jētu'un ta pyäätyēn ets t'ijxpa-atēty, tkwentē'attēty ets tjatuunkpaatēty tu'kē'ēyē ja ja'ay tyiy'ajtēn ma it naaxwiiny winma'anyēn, nentu'un ja tēy'ajtēn ma

jyuuky'ajtēn, ma jya'ay'ajtēn, ma ma'ayēn tajjēn ets ja aaw ayuuk, tēy'ajtēn ma tu'uk-mujkēn ets tputēk tpuuwa'akēty ets tēy'aj-tēn wä'än oy jotkujk tnaxy ttēkē, nentu'un ja mēk'ajtēn mēti'ipē myēt'ajtypyēn ets tii ttuktēk ttukwa'akēty, ma nentu'un tpa-mayētyēn ko tam tuunk tmēt'aty mēt nitu'ukaty mēti'ipē tyuk'ijtepēn ma ja'ay tyiy'ajtēn winma'anyēn, ma y'ējx pya'tkēn ma mēj tēy'ejtēn ets mēti'ipē jap jējp'am yakkajpxkēxē'kpēn mēti'ipē yakpatuum-pēn.

3. Nitu'ukaty mēti'ipē tyuk'ijtepēn pyatunäämpy jētu'un ta pyäätyēn, kā'pyxy jaxon ets ma ttsokyēn wä'än tkuwa'any, tpayo'oy ets ttukkumētoy pēnaty nii-pētē'kēpēn, kajpx'ētsē'kēpēn ok winkajpx jēpkajpxēpēn yē ja'ayēty mēti'ipē tēy'ajtēn pya'ijx pyatuuntēpēn ko pēn tkawinkutsēka'antēty tu'kē'ēyē tēy'ajtēn mēti'ipē yaknikajpxpēn ma ya'atē Nejya'aykyukēn.

Tēy'ajtēn kyajpxwä'kyxy 10

TYU'UKMUKY JA MĒK'AJTĒN

1. Wä'än tjatuktēk tjatukwa'akē ets yakkuyuunēty jēnu'un yaknikājpyxyēn ma ya'atē Nejya'aykyukēn, Nitu'ukaty mēti'ipē tyuk'ijtepēn tkupēky ets tjatu'ukmuka'any ja myēk'ajtēn ma nyaax kya-jpnēn, ma tpējktaka'anyēn jējp'am ets mēti'ipē tim tsojkēpēn

2. Nitu'ukaty mēti'ipē tyuk'ijtēpēn, wi'ix ēnety mēk'ajtēn tmēēt'aty, mēpaat ttuny kanaak pēky, tu'unēn mēti'ipē yaa yaknikajxpēn:

a) tyukni'ixäämpy ets tmoja'any ja ixpējkēn ma yaktuktēk yaktukwa'akētē tēy'ajtēn ma it naaxwiiny yē kutuunkēty ets mēti'ipē naax kajpn myētuuntēpēn;

b) yak'oyantēp ets myēkmo'ojantēp tuunk tukniwits tuknikäätsē ma ja'ay ets naax kajpn tja'aykyukētēty yē tēy'ajtēn ma it naaxwiiny ets tēy'ajtēn ma ja'ay ets naax kajpn ttuktēk ttukwa'akētē, naaxmētuun kajpnmētuuntepēn mēēt tēy'ajtēn, ets wiinkētyypē kutuunk mēti'ipē ja'ay tyiy'ajtēn tyuunk'ajtēpēn;

c) myo'ojantēp yē nyikutuunkēty mēti'ipē pattēpēn ja tuunpājtn ets wit meeny mēti'ipē tsojkēpēn;

d) pyatunäämpy ets jyää'attēty ixpējkēn, ttukni'ixa'any ja tuunk ets oypyē ja jot winma'any ma yaknimētyä'äkyēn it naaxwiiny, kanaak pēky, jētū'un ta jyap'attēty ja nija'awēn mēti'ipē mēpaat ixpējkpētējk tjattē ma kanaak nipätt ixpējkēn;

e) myēēt'atäämpy tukniwits tuknikäätsē mēētpē ja'ay ok may jyä'äy mēti'ipē ēmaay yakpattēpēn, ets kanaak aaw kanaak ayuuk yakkajpxnaxēty tjakniwij tjaknikājēty yē akats ayuuk ko koo tpaatēty;

f) tmējpējkta'akēty ko jējp'am yakpaattē ja'ayēty mēti'ipē tu'ukmuky tuuntēpēn

ets tkajpxwa'kxtē ja tēy'ajtēn ko ttuktēk ttukwa'akētēty ja ja'ay naax kajp; ets

g) tmēkmo'otēty ja tyuunk pyiky ets tpējkmuk ttuunmuktēty, tmēēt'attēty ets tpaā'ix tpaatuntēty ja nija'awēn ma it naaxwiiny.

Tēy'ajtēn kyajpxwä'kyxy 11

AKO'ON AYAJKĒN

1. Nitu'ukaty mēti'ipē tyuk'ijtēpēn akanan ayakantēp wä'an tmēktä'äktē jēnu'un tyuunk twintānē ma nyaax kyajpnēn mēēt jā'äkyējxm ko tpatuna'any ya'atē Njya'aykyukē jētū'un ta pyäätēn.

2. Nitu'ukaty mēti'ipē tyuk'ijtēpēn yēē ni'ik y'ixantēp ets jyotmo'ojantēp mēj naax mēj kajpn mēti'ipē ētyä'äky'äämy winpājtpēn, mēj naax mēj kajpn mēti'ipē ka'ap tmēēt'atyēn mēj nēēpa'a ets mēti'ipē mējnēē'akujky yakpatpēn jam América Latina y el Caribe.

3. | Wi'ix ënety wyintu'upëky ja myëmäjtsk nipätt ma ya'atë tÿ'ajtën kya-jpxwä'kyxy, Nitu'ukaty mëti'ipë tyuk'ij-tëpën pyaatunantëp ja tuunk pëky ets ja kanaak pëky kanaak nax jëtu'un ta:

a) käjpyxy metyä'äkyën, ttuknax ttuktëkëty wijy jyä'äy, nepyutëkë wi'ixtso tii yaktu-na'any, ixpëjkën ets paa'ijx patu'unën;

b) winpäjtën, nemyooytëkajtsën ets patu'unën ja tuunpäjtn ets winma'any ma ixpëjkën, wijën käjën ets jää y'ittëty ëwa'ats'ajtn;

c) nemyo'oyën jaxim jayam ja nija'awën mëti'ipë nyimëtyäkypyën wi'ix mëpaat nja'ay'ajtm, nëë tu'u, oypyë tsujpë tuunk; ets

d) kutuunk, kuwinma'anytyëjkëty ets tuunpäjtn ijpäjttn ma yakpaatëtyën tuumpëkanaak pëky ets tjotmo'otëty tuunk jëjp'ampë tuunmuky.

4. | Nitu'ukaty mëti'ipë tyuk'ijtëpën jyotmojäämpy ets jyam'atëty tuunmujkën mëët kutuunkëty mëti'ipë wiinkt-sow wiinknaax tso'ontëpën, kutuunk mëti'ipë mëët tyuntën, ixpëjtakn ets ëjuuytyukypyë, nentu'un mëët ja'ayëty mëti'ipë neemya'kxëtëpën ets wiinkëtytyë mëti'ipë kyuytyunantëpën ya'atë Nejya'aykyukë.

5. | Nitu'ukaty mëti'ipë tyuk'ijtëpën y'ijx-pattëp ko yakpatunaamp ja ako'on ayajkën ets nemyo'oyën jaxim jayam ja nija'awën

mëti'ipë nyimëtyäkypyën tu'kë'ëyë wi'ixaty nyenyikëxë'ëkyë mëti'ipë y'ëxëëktuum-pyën ja it naaxwiiny.

Tÿ'ajtën kyajpxwä'kyxy 12

MA NYIPETY TYU'UKMUKYËN JA NIJA'AWËN

Nitu'ukaty mëti'ipë tyuk'ijtëpën myëët'atantëp tu'uk it ma tñipëjkpät-ta'antën ets nyemyoja'anëtën jaxim jayam ja nija'awën pujxnoty et soy pyënëty tpëkkëty tpaatëty ma ja tÿ'ajtën ko yaktuktëk yaktukwa'akë. Ya'atë it yë'ë Comi-sión Económica América Latina y el Caribe wyintänëjäämpy, ko tyuny Secretaría, ets mëpaat tpëjkta'akëty nëë tu'u ma tÿ'aj-tën, wi'ixtso yakpaata'anyën ets nyikä-jpyxy nyimëtyä'äky, wi'ix yakwentë'ata'any ets oypyë ja tuunk pëky, ets wiinkëtypyë.

Tÿ'ajtën kyajpxwä'kyxy 13

KUUYTYU'UNËN MA MËJ NAAX MËJ KAJPNËN

Nitu'ukaty mëti'ipë tyuk'ijtëpën, wi'ixëty ya'ix yapaatën ets tiijatyëty pyëjktak-tëp jëjp'am ma myëj naax myëj kajpnën, tkupëky ko tkuytyuna'any ja tuunk pëky ma nyaax kyajpnën mëti'ipë pattëpën tkuytyunëty ma ya'atë Neejya'aykyukën.

Tëy'ajtën kyajpxwä'kyxy 14

AKO'ON AYAJKËN NEPYUTËKË

1. | Jää yakkajpxwë'ëmy tu'uk Ako'on Ayajkën Nepyutëkë ets tputëkëty meenykyëjxm ja tu'unën pëjkën ma ya'atë Neejya'aykyukë, yë nepyutëkë meenykyëjxm yë'ë Nitu'ukaty mëti'ipë tyuk'ijtëpën Kyutuunk y'ixan tyunantëp.

2. | Nitu'ukaty mëti'ipë tyuk'ijtëpën mëpaat t'ëyak t'ëkonëtë ets tpuutëkëtëty wä'ä tjabatuny ya'atë Neejya'aykyukë.

3. | Nitu'ukaty mëti'ipë tyuk'ijtëpën Kyutuunk, jëtu'un ta jap tniikäjpjyxy tniëmetyä'äkyën ma myëkoxnipatën ja noky g) ja tëy'ajtën kyajpxwä'kyxy 15 ma ya'atë Neejya'aykyukë, mëpaat twoy twity winkëtypyë nepyutëkë wä'an tputëk ttukxajë ya'atë tuunk pëky ma ya'atë Neejya'aykyukë

Tëy'ajtën kyajpxwä'kyxy 15

NITU'UKATY MËTI'IPË TYUK'IJTËPËN KYUTUUNK

1. | Yakkajpxwë'ëmy tu'uk Kyutuunk Nitu'ukaty mëti'ipë tyuk'ijtëpën.

2. | Yë Secretario Ejecutivo de la Comisión Económica para América Latina ets Caribe wowaamp witsaamp ma myëtu'uk netyu'ukmu'kën mëet ja Nitu'ukaty mëti'ipë tyuk'ijtëpën Kyutuunk kom

jëtu'kjëmëjt ko ya'atë Neejya'aykyukë tyuuntëkëty. Ko jää, tääts netyu'ukmukë y'ita'any mëet Nitu'ukaty mëti'ipë tyuk'ijtëpën Kyutuunk winjää wintsojk wi'ix ënety tjakutuky ja Kyutuunk.

3. | jyää'atta'any neetyu'ukmukë yë Kyutuunk Nitu'ukaty mëti'ipë tyuk'ijtëpën ko jëtu'un tjakutukëty.

4. | Ma myëtu'uk neetyu'ukmukën, Nitu'ukaty mëti'ipë tyuk'ijtëpën Kyutuunk:

a) yakkpëtsëmäämpy ets kyupëkäämpy mëet nimay'it ja ënä'ämën wi'ix tyu-yo'oyyä'änyën, ma nyëjkxa'anyën nentu'unwi'ixtsow maatsow ja mayjyä'äy naax kajpn ttuktëkëja'anyën; ets

b) yakkpëtsëmäämpy ets kyupëkäämpy mëet nimay'it wi'ix ënety yakpaaty ja wit meenywyinma'any mëti'ipë tsojkëpën ets yakkuuytyunëty ya'atë Neejya'aykyukë.

5. | Nitu'ukaty mëti'ipë tyuk'ijtëpën Kyutuunk pyaa'ixäämpy ets pyatunäämpy wä'an tjakuuytyuny oy mëtëyë ya'atë Neejya'aykyukë. Jëtu'un ta yaa yakkaj'aykyukën:

a) a) pyëjka'takäämpy kajpxmuky wyiin ja kutuunk mëti'ipë wit meeny tyukniwitsë-jäämpyën jënu'un ënety tsyokyë ets ya'atë Nejya'aykyukë yakkuuytyunëty;

b) y'ëxajäämpy ets pyaa'ixäämpy ja noky ma tnikäjpyxy tnmëtyä'äkyën tiijaty mëpaat yaktuump jëtu'un ta tnikäjpyxyën ja kutuunk mëti'ipë wit meeny yäjkyxyën;

c) yaktukmëmëtyakaamp Nitu'ukaty mëti'ipë tyuk'ijtëpën tiijaty ënety jap yakwentëpëjkpën ma yakkuuytyuna'anyën ya'atë Nejya'aykyukë;

d) mëpaat tkajpxpaaty mëti'ipë tëkyëjpyën yakpatunëpën ma Nitu'ukaty mëti'ipë tyuk'ijtëpën wään tjakpëjtä'äky ma ya'atë Nejya'aykyukën;

e) yak'oyäämpy ets kyupëkäämpy, pen najxp, ënä'am patu'unën ma ya'atë Nejya'aykyukën wään tjawinkeety tjatukxajë, tjapaa'ixy pen oy, yakupëky ets yaktukmëpëkë;

f) pya'ixäämpy ets kyupëkäämpy ja winma'any mëti'ipë jyaay'oyaampyën ya'atë Nejya'aykyukë, jëtu'un ta tnikäjpyxyën ma tëy'ajtën kyajpxwä'kyxy 20 ma ya'atë Nejya'aykyukë;

g) pyëjka'takäämpy nëë tu'u ets wi'ixaty tyu'uwitstsa'any tyuyo'oyääny ja wit meeny ets oy kyameenyëty, mëti'ipë tso'ompën oy myaajëty ets yakkuuytyunëty oy ya'atë Nejya'aykyukë;

h) pya'ixäämpy ets y'ëxajäämpy oy myëti'ipëty winma'any mëti'ipë tsojkëpën ets yak'ix yakpaatëty ya'atë Nejya'aykyukë; ets

i) tyunäämpy oy tyii oy myëti'ipëty wiinkpë tuunk mëti'ipë ya'atë Nejya'aykyukë ttuknipëjkëpën.

Tëy'ajtën kyajpxwä'kyxy 16

TËY'AJTËN ETS KYË'Ë TYUJKONËTY

Nitu'ukaty mëti'ipë tyuk'ijtëpën ya'atë Nejya'aykyukë mëpaat kyë'ë tyujkony.

Tëy'ajtën kyajpxwä'kyxy 17

NOKYTYUUNTAKN

1. | Ja El Secretario Ejecutivo de la Comisión Económica para América Latina y el Caribe yë'ë tyunäämpy nokytyuunk ma ya'atë Nejya'aykyukën.

2. | Ja Nokytyuuntakn yë'ëjaty tyuunk'attäämpy:

a) twoowtsow twijtsowëty ets ttuknipëjk-taakëty neetyu'ukmukë meët Nitu'ukaty mëtii'ipë tyuk'ijtëpën Kyutuunk ets nentu'un ja kutuunk mëtii'ipë y'ijxpyën ets tyunëty jyatëty, ma t'ixa'any ttuna'anyën tiijaty tsojkëpën;

b) pyutëkäämpy Nitu'ukaty mëtii'ipë tyuk'ijtëpën, ko jëtu'un ttsoktëty, wä'an tmëkta'aktë, nentu'un ja nemyo'oyën jaxim jayam ja nija'awën ets tukniwits tuknikäätsë ja tuunk pëk, jëtu'un ta tnikä-jpyxyën ma tëy'ajtën kyajpxwä'kyxyën 10, 11 ets 12 ma ya'atë Nejya'aykyukë;

c) wyinkëta'akëty, jëtu'un ta tjakutukyën mëjwiin këjää Nitu'ukaty mëtii'ipë tyuk'ij-tëpën Kyutuunk, ja jaay'o'oyën wi'ix wyintu'uwitsyën ets mëtii'ipë pattëpën wä'an oy jotkujk tyuunk tjawintupëky; ets

d) tpaatunëty tu'kë'ëyë wiinkëtypyë nyokytyuunk mëtii'ipë yakkajpxwë'ëmpën ma ya'atë Nejya'aykyukë et soy tii wiinkpë mëtii'ipë ënety yanikutujkëpën Nitu'ukaty mëtii'ipë tyuk'ijtëpën Kyutuunk.

Tëy'ajtën kyajpxwä'kyxy 18

KUTUUNKMËTI'IPËPUTËKAAMPËN ETS YAKKUUYTYUN YAKKUMËTOWËTY

1. Jëtu'un wyi'imy tu'uk Kutuunk mëtii'ipë Putëkaampën ets Yakkuuytyun

Yakkumëtowëty jëtu'un ta kutuunk mëtii'ipë y'ijxpyën ets tyunëty jyatëty meët Nitu'ukaty mëtii'ipë tyuk'ijtëpën Kyutuunk ets tpatun tputëkëty Nitu'ukaty mëtii'ipë tyuk'ijtëpën ma yakkuuytyunyën ya'atë Nejya'aykyukë. Yë y'ënä'ämën ets wi'ix tyunyën yë'ë pyëjkta'akäämpy Nitu'ukaty mëtii'ipë tyuk'ijtëpën Kyutuunk ma myëtu'uk neetyu'ukmukën.

2. Ja Kutuunk jä'a yakpëjktä'äky ets tii tjaktëwëty, kä'pyxy, ka'ap tjatsiptëkëty, tjakutukëty ets ka'ap pën tii ttukkumëtowëty, wä'a tpaaxixy wi'ixtsow yakpatuny tu'ukëyë mëtii'ipë yaa yaknikajpxpëxën ma ya'atë Nejya'aykyukë ets tja'ajëty tii-jaty mëpaat yaktuump, jëtu'un ta tnimëtyä'äkyën ja ënä'ämën kyuytyuumpyën meët Nitu'ukaty mëtii'ipë tyuk'ijtëpën Kyutuunk, tjakokpëkëty ja ttuktëk ttukwa'akë ja may jyä'äy naax kajpn ets t'ixëty ja myëk'ajtën ets wi'ix ënety yakpaaty ma nyaax kyajpnën Nitu'ukaty mëtii'ipë tyuk'ij-tëpën

Tëy'ajtën kyajpxwä'kyxy 19

KAJPX'O'OYËN TIIJATY TSIP-TAKPËN

1. Pen jää'ajtp käjpyxytsyip niimäjtsk ok nikanaak Nitu'ukaty mëtii'ipë tyuk'ij-tëpën wi'ix ënety tjaniwijyën o tpaatunyën ya'atë Nejya'aykyukë, jä täapë Nitu'uka-

ty mēti'ipē tyuk'ijtēpēn tpējktaka'antē ja myēk'ajtēn wā'ā tkajpx'oyētē ok wā'an t'ix-tē wi'ixtsow nyejya'aykyukētē.

2. | Ko Nituk'uk mēti'ipē tyuk'ijtēpēn ttukxajēty, tpaax'ixētē ko mētēyē, tkupēkēty ya'atē Nejya'aykyukē ok ttuktēkēty ma yē'ējēn, oy jyēna'ajēty, mēpaat tnikājpyxy nokyējxm ma Nyipetyēn, mēti'ipē y'ēntijpyēn ja kajpyxytsyip ka'apē y'oyēn jētū'un ta tnmētyā'ākyēn ma myētū'uknipātt ma ya'atē tēy'ajtēn kyajpxwā'kyxyēn, ko tkupēky ētsip tu'uk o mājtsk nax wi'ix mēpaat tja'oyētēn jyotmay mēēt Nituk'uk mēti'ipē tyuk'ijtēpēn wā'an netū'un tkupēky ko ētsip:

a) wā'an tkupēky ko kyanejya'aykyukētē ma Corte Internacional de Justicia;

b) wā'an tjam'aty ēpēky mēti'ipē yakutukaampēn ets tkupēktēty wi'ix tjatuyoya'anyēn Nituk'ukaty mēti'ipē tyuk'ijtēpēn Kyutuunk ēnety tnikājpyxy.

3. | Pen Nituk'ukaty mēti'ipē tyuk'ijtēpēn tsiptuuntēpēn tēē ēnety tkupēktē ja mājtskpēky wi'ix mēpaat jyotmay tja'oyētēn ma tnmētyā'ākyēn myēmājtsknipātt ma ya'atē tēy'ajtēn kyajpxwā'kyxyēn, ja tsip ka'ap nyaxa'any ma ja Corte Internacional de Justicia, ok pen nejya'aykujkētēp ēpēky.

Tēy'ajtēn kyajpxwā'kyxy 20

KAJPX'O'OY JAAY'O'OYĒN

1. | Nituk'ukaty mēti'ipē tyuk'ijtēpēn mēpaat tnikājpyxy tnmētyā'āky wi'ix yakkajpx'oy yakjaay'o'yē ya'atē Neejyā'aykyukē.

2. | Ja kajpx'o'oy jaay'o'oyēn ma ya'atē Neejyā'aykyukē jā'ā yak'ēxaja'any ma tu'uk neetyu'ukmukēn mēēt nituk'ukaty mēti'ipē tyuk'ijtēpēn. Ja Secretaría jā'ā nyiikajpxäämpy ja noky ma tnmētyā'ākyēn tu'kē'ēyē tiijaty yakkajpx'o'oyaamp yakjaay'o'oyaamp mēēt nituk'ukaty mēti'ipē tyuk'ijtēpēn tētujkpo'onēm ēnety tyēkoy'āty ets yakkupēkēty. Ja Secretaría jā'ā nyiikajpxäämpy tu'kē'ēyē ja winma'any ets yakkajpx'oy yakjaay'o'yē pēnaty ya'atē Neejyā'aykyukē tyuktējkēpēn ets ma Nyipetyēn, wā'an tniijawē.

3. | Nituk'ukaty mēti'ipē tyuk'ijtēpēn kwanē t'ēxaj tkupēktēty tiijaty yakka-jpx'o'oyaamp yakjaay'o'oyaamp. Pen jam'ajtp tu'kpēky mēti'ipē yakkajpx'o'oyaamp yakjaay'o'oyaamp ets ja kē'ē yakkoonē'ēkka'any, kwanē jyam'atta'any niimay'it ma ēnety taxkpēky tē wyā'kyxyēn tēkēēpēky tkupēktēty ets wyintu'upēkēty.

4. | Ma Nyipetyēn yē nyiikajpxäämpy wi'ix yakkajpx'oy yakjaay'o'yē mēēt nituk'ukaty mēti'ipē tyuk'ijtēpēn wā'an tniijawētē, tkupēktē ok oy t'ētsowtē.

5. | Ja kajpxkëxë'ëkën, kupëjkën ok tu'uwijtsën tiiyat yakajpx'oyaamp yakjaay'oyaamp jä'ä tniikajpxa'any nokykyëjxm ma Nyipetyën. Ja kajpx'o'oy jaay'o'oyën mëti'ipë wintu'upëjxpën wi'ix tniikajpyxyën ma myëtëëknipät ja nokyën ma ya'të tëy'ajtën kyajpxwä'kyxy jää wyintu'upëka'any ko nitu'ukaty mëti'ipë tyuk'ij-tëpën tkupëktëty wi'ix tniikajpyxyën kom myëtaxtujkxëew ma ënety ja tuunpäjt n të ya kajpxkëxë'ëkyën, kupëkyën ok tyu'uwitsyën oy jënanikujkwä'kyxyën nitu'ukaty mëti'ipë tyuk'ij-tëpën ya'atë neeyja'aykyukë. Ko jää, ja kajpx'o'oy jaay'o'oyën tyu'utëka'any ma nitu'ukaty mëti'ipë tyuk'ij-tëpën ets tkupëkkëty tiiyat pat-tëpën mëti'ipë jap yaknikajpxpën kom taxtujkxëew ma ënety të yajkmo'oyën ja tuunpäjtn ma yakajpxkëxë'ëkyën, yakkupëkyë ok tyu'uwityën ja kajpx'o'oy jaay'o'oyën.

Tëy'ajtën kyajpxwä'kyxy 21

TUKXAJË, PA'IJX PATU'UNËN MËTËY, KUPËJKËN, WINTU'UWIJTS P EN TUKTËJKËN

- 1.** | Ya'atë Nejja'aykyukë ëwa'ats y'itta'any ets ttukxajëtëty nitu'kë'ëyë kutuunkëty mëti'ipë tso'ontëpën América Latina y el Caribe ma yaktukmëpëkë 1, jam Sede de las Naciones Unidas en Nueva York, jää i'pxwixtujk aamp septiembere po'o 2018 ets i'pxtëtujk aamp septiembere po'o 2020.
- 2.** | Ya'atë Nejja'aykyukë jam nyekyumatssa'anyë ma tpa'ixy tpatunyën ko më-

tëy, kyupëjkypy ok wintu'uwijts p ja mëj kutuunkëty pënaty ënety të ttukxajëtën. Ëwa'ats y'itta'any wä'an ttuktëkëtë nitu'kë'ëy mëj kutuunk mëti'ipë yakpat-tëpën América Latina y el Caribe ma yaktukmëpëkë 1 ka'anën ttukxajë, kom jëpom ma ënety kyixyën ja xëew po'o ma yaktukxajë ja Nejja'aykyukë. Ja tuunpäjtn mëti'ipë pya'ijxypy pyatuumpy pen mëtëy, kyupëjkën, wintu'uwijts p ets tuktëjkën jap yakpëjktaka'any ma Nyipetyën.

Tëy'ajtën kyajpxwä'kyxy 22

TSYO'ONTÄÄKY TUUNK

- 1.** | Ya'atë Neyja'aykyukë jää tyuuntëkë kom majkta'px xëew ko ënety të yakpëjktä'äky ja myëmajktu'uk tuunpäjtn ma yakpaa'ixy yakpaatuny pen mëtëy, yakkupëkyën, wyintu'uwitsyën ok ttuktëkën.
- 2.** | Ma tu'uk tu'uk mëj kutuunkën mëti'ipë pya'ijxy pyatuupyën pen mëtëy, kyupëjkypy, ok wintu'uwijts p ya'atë Nejja'aykyukë ok tyuktëjkëp ok ko tëë ënety tpëjktaknëtë myëmajktu'uk tuunpäjtn ma yakpaa'ixy yakpaatuny pen mëtëy, yakku-

pëkyën, wyintu'uwitsyën ok ttuktëkën, ya'atë Nejya'aykyukë jää tyuuntëkéja'any kom majktapxmajk xëew ma ënety ja më-jkutuunk ënety të tpëjktä'äky ja tyuunpä-jtn ma tpaä'ixy tpaatuny pen mëtëy, tku-pëkyën, tjawintu'uwitsyën ok ttuktëkën.

Tëy'ajtën kyajpxwä'kyxy 23

NIWĒ'ĒPĒN

Ka'ap mëpaat yakja'ay mēti'pē niwē'ēpēm ma ya'atē Nejya'aykyukën.

Tëy'ajtën kyajpxwä'kyxy 24

Ē'ĒNĒN

1. | Oy tyim jēna'ajety ko ënety të nyajxnë tëkëek jēmējt ma ya'atē Nejya'aykyukë tyu'utëkën ma Nitu'ukaty mēti'ipē tyuk'ij-tēpën, yē'ē mëpaat tni'ēēnē nokykyějxm ma Nyipetyën.

2. | Ja ēlēnēn jää tyu'utëka'any kom jētukjēmējtnēm ets jää yakmetyoowt-sona'any ko ënety të t'ëxajē jētū'un ta pyäatyën nokyějxm ma Nyipetyën, ko jää, me xëew po'o ënety yaknikäjpyxyën ma nokyën.

Tëy'ajtën kyajpxwä'kyxy 25

MA NYIPETYĒN

Yē Secretario General de las Naciones Unidas yē'ē yaktijp Nyipetyën ets yē'ē nyipë-jkpätäämpy ya'atē Nejya'aykyukë

Tëy'ajtën kyajpxwä'kyxy 26

NOKY MĒTĒYĒPĒ

Ja mētēyēpē noky ma ya'atē Nejya'aykyukë, ma jyä'äyyētyën amaxan ets inglés aaw tu'knax yakpaatē mētēyē, jam yakpëjktaka'any ma yē Secretario General de las Naciones Unidas kyē'amē.

AMUUMTU'UKJOT MA mēti'ipē yam xēepājētēpën ets tyuktëjk tyukxajētēpën pattētēp, tēē ttukxajētē ya'atē Nejya'aykyukë.

Jam y'o'oyē Escazú, Costa Rica, taxk aamp marzo po'o ko jēmējt tyuyo'oy mäjtsk mil ja majkmokxtëkëek.

INPI

INSTITUTO NACIONAL
DE LOS PUEBLOS
INDÍGENAS

